

1909 “AYVALIK HÂDİSESİ”

ZEKİ ARIKAN

Batı Anadolu’da tarihsel dokusu oldukça iyi korunmuş olan Ayvalık, deniz kıyısında, Burhaniye, Bergama, Dikili ile çevrili bir kasabadır. Kasabanın kurulduğu alanın etrafı tepelerle, çam ağaçlarıyla kaplıdır. Fakat buranın asıl doğal bitki örtüsü zeytin ağaçlarıdır ki arazinin % 70’ini kaplar. Ayvalık, ülkemizin en önemli gezinti, eğlence ve konaklama yerlerinden biridir¹. Arkeolojik araştırma ve tartışmalar bir yana, bugünkü Ayvalık, XVIII. yüzyılın yaklaşık ikinci yarısında Midilli’den gelen Rumlar tarafından kuruldu. Ayvalıklılar, çevrede uzayıp giden zeytin ağaçlarını değerlendirerek zeytinyağcılığın ve sabunculuğun burada büyük bir gelişme göstermesine önemli bir katkı sağladılar. Öyle ki Ayvalık kısa sürede İstanbul’un zeytinyağı gereksiniminin önemli bir bölümünü karşılayan beldelelerin başında geliyordu. Ayvalık zeytinyağları yurtdışında da geniş bir alıcı kitlesi buluyordu². Diğer ekonomik etkinlikler arasında şarap üretimi, dericilik, balıkçılık, tuzculuk da önemli bir yer tutar. Ayvalık, III. Selim döneminde kurulan (1789 – 1807) ünlü Ayvalık Akademisi³, kalabalık nüfusu, işlek limanıyla Batı Anadolu’nun önde gelen kentlerinden biri konumuna geldi. Nüfusu, Osmanlı belgelerine göre, 1821 isyanından önce 25.000’e

¹ Ahmet Yorulmaz, *Ayvalık’ı Gezerken*, Geylan Kitapevi, Ayvalık, 2000 (altıncı basım); Bayram Bayraktar, *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Ayvalık Tarihi*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1998; Ayşe Nur Timor, Ayvalık, *Bir Sayfiye Yerleşmesinin Gelişme Süreci*, Çantay, İstanbul, 2004; Berrin Akın, *Kentli Ayvalık*, Hakan Dinç’in Grekçe çevirisiyle, İstanbul, 2008.

² Hıfzı Erim, *Ayvalık Tarihi*, Ankara, 1948, 27; Robert Mantran, *İstanbul dans la seconde moitié du XVII^e siècle*, Paris, 1962, s.91, 203; Zeki Arıkan, “Midilli – İstanbul Arasında Zeytinyağı Ticareti – Olive-Oil Trade Between İstanbul and Midilli”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 40 (2006), s.1 – 28, *Mytilene and Ayvalık A Bilateral Historical Relationship in the North Eastern Aegean* (ed.by Saschalis M. Kitromilides and Panagiotis Michailaris), Institute for Neohellenic Research National Hellenic Research Foundation, Athens 2007. Bu kitapta bu konuyla ilgili Grekçe, İngilizce ve Fransızca birçok araştırmanın yer aldığını belirtmekle yetiniyoruz.

³ Richard Clogg, “Two Accounts of the Academy of Ayvalık (Kydonies) in 1818 – 1819”, *Revue des Etudes Sud – Est Européennes*, X/4 (1972), s.633 – 667.

ulaşmıştı⁴. Ayvalık'taki zeytin, fidanlık ve diğer ağaçların mülk ve arazisi Medine evkafına bağlı idi⁵.

Kimi araştırmalar, Ayvalık (Kydonia)'ın “*serbest şehir*” niteliğini taşıdığını yazarlar. Yorgi Sakkari'nin Grekçe *Ayvalık Tarihi*'nde, kentin kuruluşu sırasında buraya bir takım ayrıcalıkları içeren bir ferman verildiğini belirtir ve böylece bu fermanla yer alan ayrıcalıkların “*serbest şehir*” kavramıyla örtüştüğü üzerinde durur⁶. Fakat bu fermanın aslı ya da örneği Osmanlı Arşivi'nde bulunamamıştır. Ancak “*serbest şehir*” kavramı, günümüzdeki anlamda değildir. Bir arşiv belgesi, mevkii çok önemli olan Ayvalık'ın reayasının “*serbest-i tabiiyesi*”nden söz etmektedir⁷. Yani bu serbestlik, kasabanın konumu ve reayasının serbest tavırlarından kaynaklanmaktadır. Bunun ötesinde Ayvalıklılara öteden beri kimi ayrıcalıklar tanındığına şüphe yoktur. Sözelimi reayanın ellerine başlangıçta verilen senetler Rumca idi ve bunların ancak Tanzimat'tan sonra, ücretsiz olarak, Türkçeye çevrilmesi uygun görüldü⁸. Bilindiği gibi Ayvalık, voyvoda ile birlikte birkaç memur dışında tamamen Rum nüfusunu barındırıyordu. Bu nedenle halkı Türkçe bilmediği için hükümetle olan ilişkilerini yürütmek üzere bir tercümanın görevlendirilmesi, vergilerin tahsili için de on beş kadar zaptiye kaydedilmesi gerekli görülmüştü⁹.

Öte yandan Ayvalık kazasının Rumca ibareli özel bir mührü vardı. Bu mühür Kanun-u Esasi'nin ilanı (1876) üzerine Ayvalık kazası idare meclisi ve ahali adına düzenlenen “*umumi teşekkür*” mazbatasında görülmektedir¹⁰. Ayvalık'ın karşısındaki Yunda (Cunda – Alibey) adası Midilli sancağı-

⁴ Zeki Arıkan, “1821 Ayvalık İsyanı”, *Bellekten*, 203 (1988), s. 571 – 600.

⁵ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), A. MKT, 428 / 105.

⁶ Bu eserin önemli bir bölümünü Macit Uygur Türkçeye çevirmiş ve bu çeviri Hıfzı Erim'in *Ayvalık Tarihi*'nin belli başlı kaynaklarından biri olmuştur. Anılan ferman ,s.18 – 19.

⁷ BOA, Cevdet (Dahiliye) 1046: “*Ayvalık kazası henüz taht-ı zabta ve nizama idhâl olunmadığından her ne kadar bir ufak mahall ise de müsaade-yi mevki'ye ve reâyânın serbestiyet-i tabiiyesi cihetiyle bir müddetten beri emr ü idâresine lâyıkıyla bakılmamasından dolayı...*”

⁸ BOA, CDH, 101 / 5032 (27 Şaban 1258 = 3 Ekim 1842).

⁹ BOA, CDH, 101 / 5032 (27 Şaban 1258 = 3 Ekim 1842); BOA, Cevdet (Dahiliye), 5032 (27 Şaban 1258 = 9 Nisan 1842): “*Ayvalık kazâsı ahâlisi reâya olarak ekserisi lisân-ı Türkiyi bilmediklerinden reâyâyı mersûmenin mesâlih-i vâkuaların bast etmek ve tahsilât maddesi için gayri lâzım gelen Rumi mektub ve kâğıtları yazmak bazı adalarda olduğu misülli bir nefer tercüman maiyetinde bulunması lâzım gelmiş... Tahsilât maddesinde ve sair hidematla kullanılmak için on beş yirmi nefer zaptiye neferâtının dahi tedâriki iktizâ-yı maslahattan bulunmuş olduğu beyânıyla icâbının...*”

¹⁰ BOA, Y. EE, 68 / 13 (2 Muharrem 1294 = 17 Ocak 1877). Mazbatayı imzalayan bütün üyelerin mühürleri Osmanlıcadır. Fakat sağ yanda bulunan mühürün ortasında *mühr-i kaza-yı Ayvalık*

na bağlı bir kaza idi ve burasının niçin Midilli'ye bağlı olduğunu Midilli Mutasarrıfı (1879 -1884) Namık Kemal anlamakta güçlük çekiyordu¹¹. Buradaki belediye örgütünün de Grek harfleriyle özel bir mührü vardı¹².

Ayvalık 1785'ten sonra kaza yapılarak Karesi sancağına bağlandı¹³. Kasabaya Türk – İslam yerleşmesi oldukça yavaş oldu. Daha doğrusu bu süreç, Tanzimat döneminde başladı ve arkası geldi¹⁴.

Vital Cuinet'ye göre, Ayvalık, XIX. yüzyılın sonlarına doğru Küçükköy'le birlikte 20.974 kişilik bir nüfusun barındırıyordu¹⁵. Osmanlı salnamelerine göre, aynı tarihlerde Ayvalık'ın nüfusu 90 Müslüman, 20.233 Ortodoks Rum olmak üzere toplam 20.323 kişidir¹⁶. Yabancı tüccarlar, konsolos ve konsolosluk mensupları¹⁷ da bu sayı içinde yer almaktadır.

Ayvalık'taki Müslüman nüfus belirli bir düzeye gelince kasabada bir cami ve Müslüman çocuklar için bir okul yapımı gündeme geldi ve birkaç yıl içinde inşaat tamamlandı¹⁸. İmamlık, hitabet ve müezzinlik kadroları da tahsis edildi¹⁹. Hükümet binası, Gureba hastanesi, liman, hapisane, telgraf hattı, gümrük, iskele, postahane, Ziraat Bankası vb. kurum ve kuruluşlar kasabadaki belli başlı yatırımlar olarak görülmektedir. Bunların ayrıntılarına girmiyoruz.

yazısını çevreleyen yazılar Grek harfleriyledir ve şu ibare okunmaktadır: *Stratis This Polite-i Astoi Kydonia*.

¹¹ *Namık Kemal'in Mektupları III* (haz. Fevziye Abdullah Tansel), TTK, VI. Midilli Mektupları – II, Ankara, 1913, s. 50. Yunda'nın, burada üzerinde durduğumuz 1909 hadisesinden sonra, daha kolay denetleneceği gerekçesiyle Cezayir-i Bahr-i Sefid vilayetinden ayrılarak Ayvalık'a bağlanması gündeme gelmiş fakat Yunda belediye başkanı ve muhtarları vilayete gönderdikleri dilekçeyle buna karşı çıkmış ve adanın "hâl-i hazırda kalması" ını arz etmişlerdir (25 Mayıs 1326 = 7 Haziran 1910). Bk. BOA DH MUİ, 76 – 1 / 56; DH. MUİ, 106 / 17 (29 Mayıs 1326 = 11 Haziran 1910)

¹² Ahmet Yorulmaz, *Ayvalık'ı Gezerken*, 5. baskı, s. 119. Mührün ortasında Daire-i Belediye-i Yunda (alttaki tarih iyi okunmuyor). Yazının çevresinde *Dinaraxa Moskonisi* 1869 yazısını görüyoruz.

¹³ Mücteba İlgürel, "Balıkesir", *TDVİA = Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, V, s. 13.

¹⁴ Müslüman nüfusun buraya yerleşmeye başlaması Ayvalık reayasının isteği üzerine olmuştur. Ayvalıklılar, Emlak-ı Humâyundan boş kalan mahallelere Müslümanların yerleşmesini istemişlerdir. Böylece Müslüman nüfus Ayvalık'a yerleşmeye başladı. Bk. BOA. A. MKT. MVZ. 55 / 41 (8 Zilkade 1268 – 24 Ağustos 1852).

¹⁵ Vital Cuinet, *La Turquie d'Asie*, Paris, 1894, IV, s. 268.

¹⁶ Kemal H. Karpat, *Ottoman Population 1830 – 1914*, Universty of Wisconsin Press, London, 1985, s.132.

¹⁷ BOA. HR. SYS. 2168.

¹⁸ BOA. DH MKT, 114 / 28 (6 Sefer 1311 = 19 Ağustos 1893), aynı dosya, 245 / 51 (12 Zilhicce 1311 = 5 Haziran 1894).

¹⁹ BOA. I. EV., 21 (9 Zilkade 1316 = 21 Mart 1899).

1909 Ayvalık Hâdisesi

1821 isyanından sonra dağılan 20.000 Ayvalık reayası, Sultan II. Mahmud'un izniyle yeniden kasabaya döndü²⁰. Ayvalık yeni bir toparlanma ve gelişme sürecine girdi. Ayvalıklıların el konulan mal ve mülkleri geri verildi²¹. Fakat kasabada zaman zaman huzursuzluklar baş gösteriyordu. Tanzimat'ın ilanından sonra Ayvalık'ta bir ayaklanma oldu. 18 Mayıs 1842'de Tevfik Bey komutasında üç parça geminin limana girmesiyle Ayvalık ve Yunda ahali adalara kaçtı. Fakat Tevfik Bey, cemaat seçimlerini yaptırdıktan sonra Ayvalık'tan ayrıldı²². Güvenlik sağlandı. Bundan sonra Ayvalık sessizlik içinde, uzun yıllar geçirdi, ekonomik ve kültürel yönden kasaba önemli varlık gösterdi. Ayvalık'ta çıkan huzursuzluklar, fazla vergi tahsilinden dolayı reaya ile memurların anlaşmazlıklardan kaynaklanıyordu²³. Ayvalık'ta yapılan kimi kayıklara Yunan bandırası çekilmesi devleti tedirgin ediyordu²⁴. Bir takım din adamlarının ya da din adamı kisvesiyle Ayvalık'a gelip konuşmalar yaparak halkı Yunanistan'a meylettirme çabaları en önemli anlaşmazlıklardan biriydi²⁵. Hatta Ayvalık'ta *Muhibb-i İttihad-ı Yunaniye* adıyla bir dernek kurulmuş, bunun dağıtılması için Aydın valiliğine buyruk verilmişti²⁶. Ayvalık reayasından Yunanistan'ın himayesine girenler de eksik olmuyordu²⁷. En önemli anlaşmazlık konularından biri de buydu. 23 Cemaziyelahir 1299 (12 Mayıs 1882) tarihinde kasabada bazı olaylar patlak vermiş ve İzmir'den Ayvalık üzerine asker çekilmişti²⁸.

²⁰ BOA. C. DH, 129 / 6414 (20 Safer 1247 (31 Temmuz 1831) Reayanın zeytin ağaçları da kendilerine geri verildi. BOA Hatt-ı Humayun, 773 / 36236 (29 Zilhicce 1246); (10 Haziran 1831) Mübahat S. Kütükoğlu, "Yunan İsyanı Sırasında Anadolu ve Adalar Rumlarının Tutumları ve Sonuçları", *Üçüncü Askeri Tarih Semineri - Türk Yunan İlişkileri*, Ankara, 1986, s. 133 - 159.

²¹ Hıfzı Erim, *Ayvalık Tarihi*, s. 42; Charles Texier (*L'Asie Mineure*, Paris, 1862, s. 207), 1832 yılında Ayvalık'a geldiği zaman burası hala birkaç ailenin barındığı harabe yığınından başka bir şey değildi.

²² Hıfzı Erim, *Ayvalık Tarihi* s. 46.

²³ BOA, A.} AMD 26 / 57 (30 Muharrem 1267 = 5 Aralık 1850).

²⁴ BOA, A.} AMD, 5 / 95 (18 Zilkade 1264 = 16 Ekim 1848);

²⁵ BOA, Y. EE. Kp 14 / 1324 (8 Cemaziyelahir 1319 = 22 Eylül 1901), Krş. BOA, Yıldız Esas 86 - 14 / 1324, 1319 (1903).

²⁶ BOA, DH. MKT, 1384 / 118 (17 Rebiülevvel 1304 = 14 Aralık 1886). Ayvalık'ta 1886 yılında tamamen çocukların iyi yetiştirilmesi, fakir öğrencilere yardım edilmesi, kitap okuma odaları açılması vb. esaslara dayanan bir "*İntişar-ı Maarif Cemiyeti*" kurulması için girişimde bulunulmuştur. Ancak belge müsvedde halinde olduğundan derneğin kurulup kurulmadığı anlaşılamamaktadır. (BOA, HR TO 478 / 25 S, 10 - 11 1886).

²⁷ BOA, HR. MKT, 16 / 32 (28 Muharrem 1263 = 16 Ocak 1847).

²⁸ BOA. Y. PRK. BŞK. 5 / 73.

1325 (1907) tarihinde Ayvalık'ın Kuşadası metropolitliğinden ayrılarak bağımsız bir metropolitlik haline getirilmesine karşı doğan tepkiler, buna bağlı olarak çıkan olaylar, hükümeti epeyce uğraştırmış ve sorun ancak iki yılda çözüme kavuşturulabilmiştir²⁹.

İkinci Meşrutiyet'ten sonra da Ayvalık'ta kimi huzursuzluklar görülmüş, olaylar patlak vermiştir ki bunlardan “*Ayvalık Hâdisesi*” olarak dönemin gazetelerinde ve arşiv belgelerinde yer alan, kasabada sıkıyönetim ilanına kadar giden gelişmeler üzerinde duracağız.

İzmir'de çıkan Ahenk gazetesinin 3 Haziran 1325(16 Haziran 1909) tarihli sayısında Ayvalık'la ilgili olarak geçtiği şu haber dikkatimizi çekiyor³⁰:

Ayvalık Hadisesi:

Ayvalık'ta bir hâdise-i mühimme zuhûr etmiştir. Fakat tafsilat yok. Dün herkes bu hâdiseden müphem surette bahsediyordu. Güya meseleyi tevliid eden bir Yunan bandırası imiş. Rumlar askere taarruz etmiş.. Münazaa mukateleye münceer olmuş, bazı telefat vukua gelmiştir”.

Fakat yine aynı sütunda verilen bilgilere, olayın pek basit olmadığını ortaya koymaktadır. Çünkü dün 2 /15 Haziran sabah İzmir'den, Dikili vapuruyla Ayvalık'a 300 asker sevk edildiğinin bildirilmesi olayın pek basit olmadığını ortaya koymaktadır. Nitekim ertesi gün aynı gazetede Ayvalık olaylarıyla ilgili daha ayrıntılı haberlere yer verilmektedir³¹.

Anlaşıldığına göre, olaylarla ilgili bilgi almak üzere Aydın (İzmir) vilayetinden bir memur Fuad vapuruyla olay yerine gönderilmiştir. Bununla birlikte olay açıklığa kavuşmamış ve bununla ilgili ayrıntılı bilgi alınamamıştır. Yalnız gazetenin güvenilir makamlardan aldığı bilgilere dayanarak şu ayrıntıya yer verdiği görülmektedir:

²⁹ Bu konudaki araştırmalarım henüz bitirilemedi.

³⁰ “Ayvalık Hâdisesi”, *Ahenk*, 3 Haziran 1325 = 17 Haziran 1909, no:3915, s.2. Bu olaylarla ilgili olarak *Yeni Tasvir-i Efkâr* (16 Haziran 1909, no. 17, s.3.) gazetesinde şu haber geçmektedir:

“Ayvalık'ta Şekavet:

Ayvalık'ta bazı eşhas tarafından Osmanlı askeri üzerine silah atılmasıyla asker tarafından da mukabele edildiği ve hükümetçe iade ve muhafaza-i asayiş için tedabir-i lazime ittihaz olunduğu ve hadisenin tahkiki zımında Dahiliye Nezareti'nden dün akşam memur-ı mahsus gönderildiği haber alınmıştır.”

³¹ “Ayvalık Hâdisesi”, *Ahenk*, 4 Haziran 1325 / 18 Haziran 1909,3916, s.2.İzmir'de o tarihlerde Ahenk'ten başka epeyce Türkçe gazete çıkıyordu. Fakat bunların koleksiyonları eksik olduğundan gelişmeler yine en sağlıklı olarak Ahenk'ten izleyebilmektedir.

“Pazar akşamı³² Ayvalık'ta askeri bir devriye çarşıya çıkmıştı. Devriye vazifeten muhâfaza-i inzibâta takayyüd ve ihtimam ile devr-i esvâk ederken Rumlardan münaaza eden sarhoş birkaç kişiye tesâdüfle bunları dağıtmak ister. Anlar ise devriyeye karşı teşhir ve istimal-i silah ederek bir neferi ağı sûrette yaralarlar. Asker mukabele eyler. İki Rum maktul düşer. Birkaçı da yaralanır. Ancak devriyenin kuvveti cüz'î idüğünden kışlaya çekilir, arkadaşlarıyla birleşirler. Teâtî edilen silahlardan memleket heyecana düşer. Orada zaten pek az olan ahâli-i müslime, memurîn hânelerine kapanırlar. Ortalık karışır”.

Olayların orada bulunan askeri birlikle yatıştırılmayacağı anlaşıldığından, vilayet merkezi fırka komutanlığına telgraf çekilerek durum bildirilir. Hemen Midilli'den, Sakız'dan birer bölük askerle yeterince jandarma istenir. Bu askerin gemilerden inmesi üzerine güvenlik sağlanır. Hemen gerekli tahkikata girişilir.

İzmir'de çıkan Rumca *Armonia* gazetesinde olayla ilgili bir telgraf yer almaktadır³³. Telgrafta şu ayrıntılara yer verilmektedir:

“Ayvalık 2/15 Haziran: Dün saat 8'de bazı kimselerin gürültülü eğlenceleri ve havaya silah boşaltmaları memurîn-i inzibâtiyeyi celb etti ki görünüşe nazaran iş bu memurlar dikkatsizce silah atmışlardır. Çünkü attıkları kurşunlardan çarşıdakilerden bigünah on kişi yaralanmıştır. Yaralılardan şimdiye kadar iki kişi vefat etmiş olup biri on yedi yaşında çocuk idi.

Tabii memleket heyecanda, çarşı da kapalı lakin ahali büyük basiret ve kanuna fevkalâde itaat gösterdiler.

Bunlar beraber teskin-i heyecan için Midilli'den bir Osmanlı harb gemisi celb olundu. İzmir'den Dikili vapuruyla kuvâ-yı askeriye geldi³⁴.

Ayvalık Metropolitidi Gregoryos Efendi ile Yunan Konsolosu Yuwan Yosif hal ve mevkiine göre tedâbir-i lazime ittihaz eylediler”.

Ahenk, bu telgrafın son bölümüne itiraz ediyor: “..Telgrafın son fıkrasına izhar-ı hayretten insan kendini bir türlü alamaz. Diyelim ki Metropolit Efendi bir

³² Olayın 31 Mayıs – 13 Haziran 1909'da vuku bulduğu anlaşılıyor.

³³ Alıntı: *Ahenk*, 4 – 18 Haziran 1909, 3916, s.3.

³⁴ Ayvalık'ta çıkan olayların çabucak bastırılması “ hükümet-i Osmanîyece taht-ı vücubda görüldüğünden evvelki gece İstanbul'dan iki tabur piyade askeri sevk olunmuş”, bu kuvvetin Ayvalık'a ulaşmasından önce de birkaç savaş gemisinden karaya asker çıkarılmıştır (*Yeni Tasvir-i Efkâr*, 17 Haziran 1909, no. 18, s.2. Bu gazetede tarihler, öncelikle miladi olarak verilmektedir. O nedenle gazetenin verdiği bu tarihleme esas alınmıştır.

reis-i ruhani sıfatıyla ahaliye irad-ı nesaihle teskin-i heyecana çalışmış olsun. Böyle bir hareket daima sezaver-i takdir ve memduhiyet olur. Fakat Yunan konsolosu neci oluyor?!".

Ahenk, İzmir'de çıkan Rumca gazetelerin "Ayvalık Hâdisesi" konusunda, özel muhabirlerinden aldıkları mektup ve telgraflara dayanarak verdikleri bilgilerin gerçeklerden uzak olduğunu ve bütün sorumluluğu askere yüklediklerini yazar ve kendi tutumunu şöyle açıklar:

"İşte bu bâtl zehapları, mânasız isnadları izâle, hem eşkâl-ı hâdiseyi malumat-ı sahiha ve resmîyeye istinaden tasvîr eylemeyi vazife bildik".

Gazetenin derlediği bilgilere göre, Ayvalık'ta yerel güvenliği sağlamak-
tan sorumlu Yüzbaşı Ömer Efendi'nin komutasında 140 kişilik bir bölük
asker bulunmaktadır. Geçen Pazar akşamı Rum cemaatından kimileri "*ken-
dilerince mürettep ve mutasavver bir maksada mebnî*", silah atmaya, olay çıkar-
maya çalışırlar. Atılan silahlar o kadar çoktu ki Yüzbaşı Ömer Efendi yanı-
na yeterince asker alarak çarşıya çıkmak zorunda kalır. Yüzbaşının, silah
atılmaması, halka dağılmaları gerektiği konusunda verdiği emirler dinlen-
mez. "*Bilakis asker üzerine ateş edilir*". Bir nefer vurulur. Asker de karşılık
vermek zorunda kalır. Bu keşmekeş arasında ahaliden iki kişi telef olur.
Ortalık gerginleştikçe gerginleşir. Asker zor bir durumda kalır. Güçlükle
karakola can atar. Müslümanlar evlerine, memurlar telgrafhaneye sığınır-
lar. Binlerce insan kıyam etmiştir. Sabaha kadar aralıksız silah atarlar. Sü-
rekli silah atışları büyük korku ve heyecan yaratır.

Daha önce de belirtildiği gibi İzmir'den, Midilli'den, Sakız'dan
ganbotlarla yeterli asker gönderilir. Asker hemen gerekli önlemleri almış,
Ayvalıklılar, büyük ölçüde tasarladıkları "*vâkıadan sarf-ı nazarla beht ve hayret
içinde*" kalmışlardır. Subay, asker ve memurlar gereken tahkikata girişirler.
Olaylarda parmağı olan 14 kişi yakalanır ve adalete teslim edilir³⁵.

Sözün kısası Ayvalık'a çıkan iki tabur asker kasabayı abluka altına alır.
Komutanlıkça yayımlanan bildiride ateşli silahların ve yasak eşyanın üç gün
içinde teslim edilmesi, aksi takdirde sıkı yönetim ilan edileceği duyurulur.
Dahası Ayvalık'a yakın Küçük Köy basılarak yalnız orada dört yüz martini
ele geçirilir.

³⁵ Ahenk, 7 Haziran 1325 = 21 Haziran 1909,3933,s.2.

Kasabada 5 / 18 Haziran günü saat 10.30'da sıkıyönetim ilan edildiği duyurulmuştur. Aslında sıkıyönetim kararı 16 Haziranda alınmıştır³⁶. Sıkıyönetim Ayvalık dışında Yunda kasabasını da kapsamaktadır. Ayvalık'ta var olan asker sayısının üç bine çıkarılmasına karar verilmiş, Kolağası Aziz Bey sıkıyönetim Harp Divanı başkanlığına atanmıştır. Bütün bu gelişmeler, Ayvalık'ta sokak ortasında çıkan bir zabita olayının o kadar basit olmadığını ortaya koymaktadır.

Alınan sıkı önlemlerle Ayvalık'taki olaylar dinmiş olmakla birlikte İzmir'deki Rumca ve Türkçe gazeteler arasındaki tartışmalar, itirazlar sürüp gitmektedir. *Amalthia* gazetesinin, yukarıda değinildiği gibi bütün sorumluluğu askere yüklemesine Ahenk karşı çıkmaktadır. Ahenk, "*askerin takip eylediği mücrimden sarf-ı nazarla önüne gelene kurşun atamayacağını ve böyle bir isnâd ve iddianın muvafık-ı akıl ve mantık*" olamayacağını yazmakta, yalnız *Amalthia*'nın değil diğer Rumca gazetelerin de aynı dili kullanmasını uygun görmemektedir. Kısacası Ahenk, Türkiye'yi ilgilendiren her konuda Rumca gazetelerin tarafsız olmadığını söylerken yine Ayvalık olaylarıyla ilgili *Amalthia*'nın tutumunu gündeme getirmektedir. Çünkü *Amalthia*, Ahenk'in verdiği haberlerden son derece rahatsız olmuş kendi haberlerinin doğru, Türkçe gazetenin verdiği bilgilerin tamamen yanlış olduğunu ileri sürmüştür.

Ahenk, *Amalthia*'nın çok güvenilir tutumuna, vatanseverlik duygularına hitap ederek, onun bu davranışıyla büyük yanlışlığa düştüğünü dile getirmektedir³⁷:

"Biz Amaltiya'ya itidal ve selâmet-i fikir ile mütefekkir, hissiyat-ı vatanperveri ile mütehasis biliyor hâla da öyle bilmek ve zannetmek istiyoruz. Hakikat diye terviç ve iddiâ ediyorsa meslek-i neşriyatının zevâhiri itibâriyle büyük bir hatâya düşmüş olur".

³⁶ Ayvalık'ta İdare-i Örfiye İlanı: BOA. İDH. (1475, 27 Cemaziyevvel 1327 = 16 Haziran 1909). Ayvalık hâdisesi hakkında Midilli'den gazeteye ayrıntılı bir mektup gönderilmiştir. Bundan anlaşılacağına göre olay, kısa sürede Midilli'de duyulmuştur. O sırada Cezayir-i Bahr-i Safid Vilayeti valisi Ekrem Bey Midilli'dedir. "*Ekrem Bey'e mutasarrıf Galip Paşa hâdisesi gecesi sabah 1'e kadar makine başında zât-ı sâmî-i sadâret penâhi ile muhâberede bulundular. Sadâretten gelen telgrafta Midilli ve Ayvalık'ta asâyişin muhtel olduğu telgrafhâneneden anlaşıldığından bahisle oralarda hemen idare-i örfiyenin ilânı emrolunmakla beraber sûret-i hal Harbiye ve Bahriye Nezâretleriyle Hareket Ordusu Komutanlığına tebliğ edildiği ve yirmi tabur askerle donanmanın hareket etme üzere bulunduğu iş'ar kılındı. Buna cevaben Midilli'de sükûn ve asâyişin yerinde olduğu idâre-i örfiyenin ilânına şimdilik lüzum kalmadığı cevâbi verildi*" (Ahenk, 17 Haziran 1325 = 26 Haziran 1909, 3937),s.3). Midilli'den gönderilen mektup için eklere bakınız.

³⁷ "Amaltiya'nın İtirazı", *Ahenk*, 9 Haziran 1325 = 23 Haziran 1909.3920,s.3.

Ayvalık metropolidinin Patrikhane'ye çektiği telgrafi da “*pek tarafgirâne*” bulan Ahenk, bunun da olduğu gibi çevirisini vermektedir. Bu telgraf, Ayvalık metropolidinin görüşünü yansıttığından burada olduğu gibi verilmesinde yarar görüyoruz:

“*Ayvalık 2/15 Haziran – Dün askerle iki sarhoş arasında vukua gelen münazaâ neticesinde askerler bigünah ahâli üzerine hücum etmeğe ve sokaklarda öte beriye silah atarak gezmeye başladılar. Bu esnada biri on dört yaşında bir mektep çocuğu olmak üzere iki kişi telef ve yirmi kişi mecruh olmuştur. Askerler bilâ sebep rast geldiklerine hücum ve dükkân ve mağazalara duhûl ederek her şeyi şikest ediyorlar idi. Ahali dūçar-ı taarruz olanlar bile asla muhalefet ve mümanaatta bulunmadılar. Bilâhare askerler büyük bir kıslada tahassun ederek bütün gün silah endahet ve gelib geçen işçi ahaliyi cerihâdar etmekle meşgul olmuşlardır. Ancak vekayii kim bilir ne yolda tevil ederek haber vermiş olmalılar ki hükümetce derhal asâkir ve gemi irsâline tevessül olunmuşdur.*”

“*Asâkir-i mezkûrenin muvâsalatını müteâkıb kol müfrezeleri ellerinde silah ile mahalle aralarında gezmeye başlamışlardır. Bu haller bittabi asayiş ve intizâmın temininden ziyade ihlaline sebep olacaktır. Asker başında zabita olmadığı halde küme küme mahalle aralarında dolaşmaktadırlar. Birçok muteberân-ı ahâli dūçar-ı taarruz olmuşlardır. Bir takım askerler de kasaba haricindeki tepeleri tutarak ahâliyi işinden gücünden ediyorlar. Şehir dâhilinde fevkalâde bir korku hükümfermâ olub bütün çarşı kapalıdır”.*”

Bu telgraf inandırıcı değildir. Askerin Ayvalık'a girişi, güvenliği ve düzenin sağlanmasından çok tam tersi bir sonuç doğurduğu ileri sürülmektedir. Ahenk soruyor: “*Osmanlı askeri acaba bir alay serseri midir ki Metropolis Efendi onların asâyişi takarrürüne bedel ihlal etmeğe sebep olacaklarını iddia ediyor*”³⁸.

Ahenk, telgrafi “*tarafgir, muallel (kusurlu) ve musanna'* (uyduruk)” bulmaktadır. Ahenk'e göre, bir başka Rumca İzmir gazetesi olan *Nea Smyrni* de olayları saptırmaktadır. Bu Rumca gazeteye göre, Türk gazeteleri kendilerini ihtilalcilikle suçluyor, vatana hizmet için kendi kalemlerini kırmak-

³⁸ Ayvalık Rum Metropolidinin Patrikhane'ye çektiği telgrafın çevirisi Yeni Tasvir-i Efkâr'da verilmektedir (18 Haziran 1909, 19, s.3). Gazete, telgrafi pek “*tarafgirâne*” bulmaktadır. Yeni Tasvir-i Efkâr, askerin başsız, kendi başına buyruk olarak, 31 Marttaki gibi, dolaştığı ifadesine şiddetle karşı çıkmaktadır: “*31 Mart hâdisesini tanziren bir takım asâkir-i bâğiye'nin sokaklarda dolaşarak ötekini berikini katlettikleri kat'iyyen biasıl ve esastır*” Yeni Tasvir-i Efkâr, 19 Haziran 1909, 20, s.3. Krş. Sina Akşin, *Şeriatçı Bir Ayaklanma 31 Mart Olayı*, İmge, Ankara, 1994.

tan söz ediyorlar. Ahenk'in Nea Smiryni'nin bu tutumuna karşı şu yanıtı verdiği görülür:

"Yok yok! Refikimiz kalemini kırmayın, hiçbir garaz-ı şahsiye kapılmaksızın teşrih-i hakayık yolunda cevelan ettirsin. İşte arzu olunan nokta burası!"

Yazdıklarını anlamaz değil, pek âla ve hem de yazanın ahval-i ruhiyesine nüfuz ve intikal etmek şartıyla anlıyoruz. İhtimal arkadaşımız bu intikalimizden hoşlanmaz, sıkılır. Fakat ne yapalım? Arkadaşımızın hatâsını ihtar ve tashih edersek bunu bir eser-i meveddet telakki ederek gücenmemelidir. Çünkü gazeteciler bir şeyi çekştirirlerse maksûd olan hakikat meydana çıkar, olmayacak bir tabirden, bir isnaddan, bir sehveden beynelavâm hâsıl olacak suizan ve zehâblar zâil olur".

Olaylar hızla gelişmektedir. Nitekim Ayvalık'ta hemen sıkıyönetim ilan edilmiş, halkın elindeki silahların toplanmasına ve müsadere edilmesine karar verilmiştir³⁹:

"Rumca gazetelerin dünkü nüshalarında müsâdif-i nazar olan malumâta nazaran Ayvalık'da gayet sıkı bir inzibat ve idâre hükümfermâ oluyor. Sevâhili tarassud eden iki harb gemisi Ayvalık limanından hiçbir kayığın harice çıkmasına asla müsaade etmiyorlarmış. Çıkan olursa tarassud gemileri tarafından üzerine evvela kurusıkı ve dinlemezse dolu ateş edilirmiş."

Ayvalık kasabası kara cihetinden de kordon altına alınmış olup kordondan hârice çıkmasına kimseye müsaade edilmemektedir. Eslihânın toplanmasına devâm olunmaktadır".

Anlaşıldığına göre Ayvalık'a bir "tahkik heyeti" gönderilmiştir. Bu heyette Hüdavendigâr vilayeti⁴⁰ valisi Azmi, Bigadiç eski mutasarrıfı Muharrem ve Balıkesir mutasarrıfı (adı yok) vilayet umur-ı ecnebiye müdürü Agatopolos, Moldova [Midilli] kazası kaymakam yardımcısı Kozme Burusalidi efendilerden oluşuyordu. Sıkıyönetimce yayınlanan bildiride, hazineye borcu olanların üç gün içinde mal sandığına başvurmaları ve vergilerini ödemeleri isteniyor, aksi takdirde yasal işlem yapılacağı duyuruluyordu. Askeri yönetimin yayımladığı beyanname oldukça ayrıntılı idi. Bundan anlaşıldığına göre sıkıyönetim Ayvalık dışında Yunda adasını da kapsamaktadır. Sıkıyönetim komutanlığına İstanbul'dan getirilen taburların

³⁹ Ahenk, 10 Haziran 1325 = 24 Haziran 1909,3935, s.3.Ayvalık'ta idare-i örfiye ilanı BOA. İDH 1475 (27 Cemaziyevvel 1327 = 16 Haziran 1909).

⁴⁰ Hüdavendigâr vilayeti, Bursa merkez olmak üzere Ertuğrul, Kütahya, Afyon Karahisar, Karesi sancaklarını kapsıyordu. Ayvalık da Karesi sancağının, yukarıda görüldüğü gibi, bir kazası idi.

mevki komutanı kolağası Aziz Bey atanmıştır. Beynamede ağırlıklı olarak her türlü ateşli silahların ve yanıcı maddelerin toplanması üzerinde durulmaktadır. Sokağa fenersiz çıkma yasağı, yolculukla ilgili kısıtlamalar, toplantıların yasaklanması da diğer maddeler arasında yer alıyor. Tarihsel bir belge niteliği taşıdığından bu beyannameyi olduğu gibi ekte vermeyi uygun görüyoruz.

Bütün bu gelişmeler içinde Türkçe ve Rumca gazeteler arasında çekişmelerin, karşılıklı suçlamaların devam ettiği görülmektedir. Gazete sütunlarında “cevaplar” birbirini izlemektedir. Türkçe gazetelerin sık sık Rumca gazetelerden çeviriler yapmalarının bugüne sağladığı kazançlar büyüktür. Çünkü o günkü Rumca gazeteleri bulmanın olanaksızlığı bir yana, bulunsa bile anlamının güçlüğü ortadadır. Bu yüzden elde bulunan Türkçe gazeteler bize Rumca gazetelerin tutum ve zihniyetini anlamamıza büyük bir olanak sağlamış bulunuyorlar. Bu, İzmir basınında Mütareke ve Milli Mücadele dönemleri için de böyledir.

Ahenk, “vatandaşlarımız” olan Rumların herhangi bir haksızlığa uğramaları halinde onları savunmanın bir görev olduğunu kabul etmektedir. Bu gazete, Rumca gazetelerin mezhepdaşlarını savundukları için onları sorumlu tutmak istemediğini de dile getirmektedir: “*Fakat bir meseledeki hakikat başka türdür; yani Rum vatandaşlarımızın haksızlığı aşikârdır, artık meseleyi evirib çevirib de Rumlar haklıdır suretine kalbetmek doğru olamaz. İşte bizim iddiâmız budur. Gerek Müslümanlar gerek Rumlar olsun gökyüzünden masum olarak inmemişlerdir. Elbet gün olur ki hatâ işleyebilirler. Bunun için hakikat ne merkezde ise onu yazmalıdır*”⁴¹.

Ahenk, eleştirilerini sürdürerek özellikle güvenlik güçlerinin sürekli haksız duruma düşürülmelerinden yakınmaktadır:

“...Günün birinde bir kahve içinde silah atan kimseyi polis tutmak ister, herif polisi vurur öldürür, polis haksız, yine günün birinde idâm cezasıyla mahkûm olan adamı jandarma tutmak ister, etraftan koşulan jandarmanın elinden canı alınmak isteniliyor, jandarma silahına sarılır, yine jandarma haksız; Ayvalık meselesi çıkar, tabirlerince iki sarhoş askere silah atar, asker sarhoşları tutmağa çalışır, etraftan silah atılır, asker hayatını muhafâza için silah istimâline mecbur olur da yine asker

⁴¹ Ahenk, 11 Haziran 1325 = 25 Haziran 1909, 3936,s.3.

haksız, İzmir'de bulunan bir zabıt Ayvalık'ta bulunarak vak'anın tahaddüsüne sebebiyet verilmiş gösteriliyorsa artık bu hallere ne mâna verilmek isteniyor?"⁴².

Bütün bu ve buna benzer ayrıntılarda Rumca gazetelerin sürekli olarak kendilerini haklı göstermeleri ve gereğinden çok "asâbiyete kapılmaları" çekişmenin ana nedeni olarak görülmektedir. Sonra Rumca gazetelerin sürekli olarak "mağdur Rumlar" sözünü kullanmalarını da Ahenk doğru bulmuyor. "Biz bugün Rum vatandaşlarımızın mağduriyetini mücbir bir hal göremiyoruz". Kaldı ki Ahenk, bir değil, İzmir'de çıkan diğer Rumca gazetelerin de boy hedefi olmuştur. Sürekli saldırıya uğramakta, anlayışsızlıkla, okuduğunu anlamamakla suçlanmakta, zaman zaman kendisine karşı alaylı bir dil kullanılmaktadır. Amalthiya, Ayvalık metropolidinin telgrafının eleştirilmesine karşı çıkmaktadır. Buna karşılık Ahenk şu yanıtı veriyor: "Refikimiz, Ayvalık metropolidi efendinin raporunu ne cesaret tenkid ettiğimizden de bahsediyor. Fesubhanallah: Biz gazeteciler imparator sözlerini, âyanlar mazbatasını, parlamento müzakerâtını tenkid edebilirdururken bir metropolid efendinin raporunu tenkid edemez miyiz? İnsaf, insaf!"⁴³.

Ayvalık'ın çevre köylerinde de silahların toplanmasına devam ediliyor, ancak zaman zaman yakınmalar, şikâyetler oluyor ve direnmeler görülüyordu. Ayvalık'ın Küçükköyü'ne gönderilen, askerinin çoluk çocuğa tecavüze yeltendikleri ve birkaç papaza kötü muamelede buldukları haberinin çıkması üzerine Dahiliye Nezareti durumunun araştırılmasını istemiştir. Ayvalık'ta bulunan Hüdavendigâr valisi Azmi ve tahkik memuru Muharrem Beylerin ortaklaşa çektikleri telgrafta şu noktalar üzerinde durulmaktadır⁴⁴:

Ayvalık tuzlası iskelesine çıkarılan taburların güzergâhı üzerinde bulunan adı geçen köye vardıkları zaman köylülere ellerinde silah bulunup bulunmadığı sorulmuştur. Buna karşılık köyün papazı oldukça kaba davranmış ve askerler hakkında da hakarete varan sözler söylemiştir. Bundan başka ellerindeki silahları vermemeleri için halkı kışkırtmıştır. Komutanın şiddet göstermesiyle o gün on sekiz, ertesi gün de otuz gıra tüfengi teslim edilmiş, çoluk çocuğa hiçbir "taarruz ve tecavüz" olmamıştır. Bununla birlikte zihinleri karıştırmak isteyenler bu yolda çaba göstermekten geri kalma-

⁴² Ahenk, 11 Haziran 1325 = 25 Haziran 1909, 3936, s.3.

⁴³ Ahenk, 11 Haziran 1325 = 25 Haziran 1909, 3936, s.3.

⁴⁴ Ahenk, 12 Haziran 1325 = 26 Haziran 1909, 3937, s.2, Ayvalık ve Yunda'da toplanan silahların sayısı birkaç gün içinde 3.500'ü bulmuştur. Tüfekler gıra cinsidir. Tüfeklerin yanında 600 kıyye (okka) barut ve pek çok fişek toplanmıştır. (Yeni Tasvir-i Efkar, 24 Haziran 1909, 25, s.3).

maktadırlar. Birkaç gün sonra yine aynı gazete “Ayvalık Kumandanı Aziz”in bir beyanamesi daha yayımlanmıştır⁴⁵. Bu bildiri, Ayvalık kasabasıyla Yunda ve Küçük Köy ahalisine hitaben kaleme alınmıştır. Burada öncelikle Ayvalık ahalisinin hükümete karşı olumsuz tavırlar gösterdiği, bunun daha çok dış kışkırtmalardan kaynaklandığı dile getirilmektedir. Öyle ki bunlar, kasabayı korumakla görevli askere silah atacak kadar cesaret göstermişlerdir. Eğitim ve din adamlarından bazıları halkı iyi yola götüreceklere yerde tam tersi bir davranış içine girmişlerdir. Oysa dinlerin amacı kavimleri sevgiyle birleştirip el birliğiyle onları birbirine bağlayarak vatanın yükselmesini sağlamaktır.

Bildiri şöyle devam ediyor:

“Hür Osmanlıda hakim mahkûm yoktur. Tekmil akvam kardeşdirler. Biz bu kardeşliği tesis etmek için tekmil kuvvetimizle her vâsitaya müracaat edeceğiz. Binaenaleyh Ayvalıklı vatandaşlarımıza biraderâne nasihat ederiz ki tâyin olunan müddet hitâm bulmadan yalnız gıra tüfenklerini değil mükerrer ateşli silahları, bomba, dinamit ve sair mevadd-ı nariyeyi teslim etsinler. Bunları vermekte vatanlarına büyük hizmet etmiş olurlar...”

“Ümid ederiz ki vatandaşlarımız hak yolunu tutar ve nasâih-i hayrânemizi dinlerler...”

Dikkat edilirse bütün bildirilerde üzerinde durulan en önemli madde, ateşli silahların, dinamit ve benzeri patlayıcı ürünlerin teslim edilmesidir. Bu elbette nedensiz değildi. Konu o günlerde bir yabancı gazete tarafından ele alındı ve işlendi. Almanların İstanbul’da çıkardıkları *Osmanischer Lloyd* gazetesinin Ayvalık muhabirinin yazdığına göre⁴⁶, olayın özü silah kaçakçılığından başka bir şey değildir. Gerek Ayvalık gerek Moskonisi (Yunda) kaçakçılığın merkezi konumuna gelmiş ve kaçakçılığın serpilip gelişmesine ses çıkarılmamıştır. II. Meşrutiyet’in duyurulmasından önce kaçakçılara kolaylık gösterilmişti. Hakim, jandarma, polis ve diğer hükümet memurları bunlardan rüşvet almaktan çekinmiyorlardı. Ayvalık halkının Yunanlılara karşı eğilim gösterdiği de biliniyor, fakat hiçbir önlem alınmıyordu.

Yine aynı yazıya göre, anayasanın yürürlüğe konulmasını halk başka türlü değerlendirmiş, Ayvalık ve Yunda’da kaçakçılık büsbütün artmış ve

⁴⁵ *Ahenk*, 19 Haziran 1325 = 2 Temmuz 1909, 3943, s.3.

⁴⁶ “Ayvalık Hâdisesi”, *Ahenk*, 30 Haziran 1325 = 13 Temmuz 1909, 3915, s.3. Ahenk bu yazının çevirisini özetleyerek vermektedir.

halk öncekinden daha az vergi vermeye başlamıştı. İrtica baş gösterince hükümet Ayvalık ve Yunda'da birikmiş olan silahların tehlikesini sezdi. Balıkçılıkta kullanılmak üzere ülkeye gizlice sokulan dinamitler de balık yataklarını kuruttuğundan yasak kapsamına alınmıştı. Ama bu yasağa uyan yoktu.

Anılan gazete muhabirinin görgü tanığı olarak verdiği ayrıntular büyük bir önem taşımaktadır. Çünkü Ayvalık'ta patlak veren olaylar sırasında kaçakçıların zaten oldukça az olan Müslümanları tamamen yok etmek için harekete geçtiklerini yazmaktadır ki buna şüphe yoktur.

“Kaçakçıların bir takımı Ayvalık'taki Müslümanların itlafını kararlaştırmışlar ve bu meyânda pek ziyâde izhâr-ı faaliyet eyleyen ve hiç de hoşlarına gitmeyen yeni jandarma kumandanını öldürmeyi tasmin etmişlerdir. Hayatı tehlikede kalan mu-maileyh kumandanın hânesi (ni) muhafazaya gelen asker üzerine Ayvalık ahâli-i âsiyesi tarafından silah atılmış ve neferât-ı askeriyeden biri bacağında yaralanmıştır. Artık kumandan bir an tereddüt etmeyerek ateş emrini vermiş ve bu esnâda 14 kişi yaralanmıştır. Bunlardan on ikisinin yarası hafiftir. Filhakika bu emir pek acelelen verilmiş idi. Fakat jandarma kumandanının yerinde kim olmuş olsaydı başka türlü harekete imkân bulamazdı. Zira kumandan pek iyi biliyordu ki 6 ilâ 8 bin kadar müsellağ kaçakçı cüz'i bir tereddüdün bâis olacağı müür-ı zamandan bilistifâde ortaya atılacak ve Türklere fenâ muâmele edeceklerdi. İşte kumandan-ı mumâileyh o zaman maiyetinde yüz nefere ateş emrini vererek ahâliyi tahvif eylemek ve pek büyük bir münâsebeatsızlığın bu suretle önünü almak istemiştir. Bu gibi zamanlarda seri bir karar ittihaz olunmazsa işin rengi derhal tebeddül eder. Herhalde Ayvalıklılarla Moskonisliler bugün uğradıkları şu cezaya cidden kesb-i istihkak eylemiş olduklarını itiraf eylemektedirler”.

Olaya bu açıdan bakınca sorunu çözmek daha da kolaylaşıyor. Eski rahat alışkanlıklarını devam ettirmek isteyen kaçakçıların, hatta kimi idarecilerin, II. Meşrutiyet'in getirmek istediği yasal düzenlemelere karşı her yerde direndikleri görülmektedir. Meşrutiyet'in ilanından bir yıl sonra Tanin gazetesi adına Anadolu'ya gönderilen Ahmet Şerif, gittiği her yerde bu çelişkiyi görmüş ve mektuplarında dile getirmiştir⁴⁷. Birçok yerde istibdat döneminin yaşlı memurları iş başındadır. Halk, Meşrutiyet'in değerini kabul etmekle birlikte, onun bu yüzyılda yaşamak için bir yol olduğunu,

⁴⁷ Ahmet Şerif, *Anadolu'da Tanin*, İstanbul, 1325; Çetin Börekçi önce bu kitabı günümüz diline aktarmış, sonra da Ahmet Şerif'in Tanin'de çıkan bütün mektuplarını yeni harflere aktararak yayımlanmıştır: *I Anadolu'da Tanin, II. Arnavutluk'ta, Suriye'de, Trablusgarp'ta Tanin*, TTK, Ankara, 1999, 2 cilt.

varlığın devamı için, ilerleme için bir araçtan başka bir şey olmadığını anlamamıştır. Bununla birlikte Meşrutiyete genel bir güven vardır. Fakat bu değişiklik birçok yerde henüz sonuçlarını verememiş, verimlerini ortaya koyamamıştır. Yönetim çarkının yine aynı eller aracılığıyla yürütülmeye çalışılması, halkın yeni yönetime bağladığı umutlara gölge düşürmektedir. Eğitim düzeyi düşük mü düşüktür. Zaten Ahmet Şerif, Anadolu'nun özellikle Türkler açısından geri kalmışlığını hep eğitim düzenindeki çarpıklıkta aramaktadır.

Ahmet Şerif, çeşitli dinlere bağlı kimseler arasındaki olumlu ilişkileri memnuniyet verici bulmaktadır. Hıristiyanlar birtakım anlamsız dedikodulardan uzak durmaktadırlar. Ahmet Şerif diyor ki: *“Eğer bu adamlar kendi hallerine bırakılırsa tebeddül-i idârenin tesiratiyle hiss-i mukarenetin tezâyüd edeceğinden arzu edilen ittihadın tabiatıyla hâsıl olacağından şüphe yoktur”*.

Ayvalık olayını anlamaya çalışırken eski yönetimin, tarihin derinliklerinden gelen alışkanlık ve direnmelerini göz önünde bulundurmak gerekir. Gerçekten kaçakçılığın öteden beri yalnız Ayvalık'ta değil Ege adalarında ve Anadolu kıyılarında ne kadar yaygın olduğunu arşiv belgeleri ortaya koymaktadır. Ayvalık'a tüfenk yüklü gemiler gidiyordu⁴⁸. Ayvalık ile Yunda adasında tütün, barut ve dinamit kaçakçılığı yapıldığı biliniyordu⁴⁹. II. Meşrutiyet'in kaçakçılığın üzerine gitmesi, bundan çıkarları bozulanların tepkileri, Ayvalık olaylarını tetiklemiş bulunuyordu. Unutmamak gerekir ki 31 Mart ayaklanmasının üzerinden pek kısa bir süre geçmişti. Ayvalık olaylarının bir Müslüman / Rum çatışmasına dönüşmesi büyük bir tehlike yaratabilirdi. Devlet bu yüzden oldukça tedirgindi. Alınan önlemlerle *“Ayvalık Hâdisesi”* daha geniş boyutlara ulaşmadan önlenebildi. Hıfzı Erim de kaçakçılığın Ayvalık tarihindeki yerini vurgulamaktadır: *“Yorgi Sakkari'nin kitabında söz konusu etmediği kaçakçılık, Ayvalık'ın belli başlı gelir kaynağı idi. Bugün her türlü vasıta ve imkânlarla sahip olan Cumhuriyet hükümeti bile sınırdaki kaçakçılık ile tam manasıyla baş edemezken, Osmanlı hükümeti o zaman ki zayıf ve perişan haliyle bu işle mücadele değil, gördüğü ve bildiği halde bu bölgede ses çıkaramayacağı muhakkaktı”*⁵⁰.

⁴⁸ BOA, DH. İD. 94 - 1 / 4.

⁴⁹ BOA, A } MKT. MHM. 560 / 4 82 1310; DH. MKT, 219 / 5 (15 N 1311 = 22 Mart 1894). Namık Kemal'e göre *“Yunda'nın ahâlisi de tütün ve tuz kaçakçılığı ve arasına da şekavet ile meşgul olurlar, Ayvalık'ı taklid ederlerdi”* (Tansel, Mektuplar, IV, 79).

⁵⁰ Hıfzı Erim, *Ayvalık Tarihi*, s.52.

Ayvalık'ın coğrafi konumu da kaçakçılığa oldukça elverişliydi. Öyle ki Ayvalık'ın eski durumunu yakından bilen kimseler, “*Rumlar zamanında Ayvalık'ta bulunanlar, kaçakçılığın bu şehirde çok ileri gitmiş mesleklerden biri olduğunu söylerlerdi*”⁵¹.

İzmir'de çıkan Türkçe ve Rumca gazetelerin işin kaçakçılık yönünü tamamen göz ardı ettikleri ve olayları bir Türk – Yunan çelişkisi üzerine temellendirdikleri görülmektedir. Hele Rumca gazetelerin sürekli olarak “*mağdur Rumlar*” tezini işlemelerini ve Türkçe gazeteleri boy hedefi haline getirmelerini de anlamak kolay değildir.

Yunanistan'da Atina Ajansı boş durmuyordu. Ajans, Ayvalık'ta durumun günden güne kötüye gittiği haberini geçiyor ve birçok kişinin keyfi olarak tutuklandığını, tutuklulara cebir ve şiddet uygulandığını, bunların baskı altında tutulduklarını ekliyordu. Dahası yasak silahları ortaya çıkarmak bahanesiyle evlere girildiği, Yunan uyruğunda bulunanlardan vergi alınmak istendiği de bu iddialar arasında yer alıyordu.

Yeni Tasvir-i Efkâr'a göre, Atina Ajansı'nın ortalığı cebir ve ateş içinde gösteren ifadesi, İttihad-ı anasır siyasetinin başarısızlığını göstermekten başka bir şey değildir. Çünkü Ayvalık'tan sürekli olarak alınan haberlere göre tahkikat tarafsız olarak yürütülmektedir. İstanbul Rum gazetelerinin yerinden alıp yayımladıkları haberler de bu doğrultusundadır (*Yeni Tasvir-i Efkâr*, 27 Haziran 1909, 28, s.3).

Ayvalık'ta sıkıyönetim ilan edilip yargılanmaların başlamasından sonra yavaş yavaş olayların etkisi azalmaya başladı. Girit olayları ön plana çıktı. Rumca gazetelerden Nea Smyrni, İslam ve Hıristiyanların bir takım söylentilere inanmalarının çok tehlikeli sonuçlar doğuracağı üzerinde duruyordu. Ahenk, Nea Smyrni'nin bu uyarısını yerinde buluyordu⁵². Gazete sütunlarına yansıyan haberlere göre, olaya karışanların yargılanıp mahkûm oldukları görülmektedir⁵³. Ayvalık'ta sıkıyönetim 1 Ağustos 1909 tarihinde kaldırılmıştır⁵⁴.

1909 Haziran ayında Ayvalık'ta patlak veren olay, yıllardan beri devam eden kaçakçılığın, özellikle silah kaçakçılığının bir uzantısıdır. Halkın

⁵¹ Hıfzı Erim, *Ayvalık Tarihi*, s. 53 – 54. Krş. Ahmet Yorulmaz, *Ayvalık'ı Gezerken*, 6. baskı.

⁵² *Ahenk*, 1 Temmuz 1325 = 14 Temmuz 1909, 3953, s.3.

⁵³ *Ahenk*, 31 Temmuz 1325 = 13 Ağustos 1909, 3978, s.3.

⁵⁴ *Yeni Tasvir-i Efkâr*, 3 Ağustos 1909, 64, s.2.

elinde onca silah bulunması, Ahenk gazetesinin endişesini haklı çıkaracak durumdadır. Türkçe ve Rumca gazetelerin olayı Türk – Rum çalışması bağlamında ele almalarında gerçek payı yok değildi.

1909 Ayvalık Hâdisesi'nde kasaba Rumlarının Yunanistan'a olan eğilimleri ve Yunan taraftarlığı gütmeleri bu gelişmelerde önemli bir rol oynamıştır. Olayın bu yönünü genel çizgileriyle özetlemekte yarar var. İkinci Meşrutiyet'in duyurulması, bütün ülkede büyük bir coşkuyla, günlerce süren tören ve eğlencelerle kutlandı. Fakat Ayvalık yeniden siyasal etkinliklere sahne olmuş⁵⁵, Yunanlılar lehine gösterilen çabalar gözden kaçmamıştı. Nitekim Meşrutiyet'in ilanı üzerinden çok geçmeden burada bir *Yunan Siyasi Cemiyeti* kurulmuş, 20 Eylül 1908'de yapılan büyük bir toplantıda bütün üyeler, hazırlanan tüzüğü onaylamışlardı. Tüzüğün Sakkari'nin anılan kitabında Türkçeye çevrildiğini belirtmek gerekir⁵⁶. Tüzüğün iki maddeden oluştuğunu görüyoruz. Maddeler şunlardır:

1. Yunan topluluğu⁵⁷ görev ve haklarını gerçek surette anlayarak o topluluğa Meşrutiyet prensiplerine uygun olarak yol gösterecek,

2. Neslimizin ilerleyip yükselmesi için bu husustaki düşünce ve hareketlerimizi müdafaa edecek.

Bu maddelerden anlaşıldığına göre dernek, Ayvalık'taki Rum toplumunun Meşrutiyet esaslarına göre bilinçlendirilmesini ve ilerlemesini amaçlamaktadır. Bu maddelerde görünüşte devletin aleyhine herhangi bir hüküm de görülmemektedir. Çünkü Meşrutiyet'in ilanından sonra imparatorluğu oluşturan çeşitli unsurlar, Rum, Ermeni, Arnavut, Kürt, Bulgar vb. birçok dernekler kurdular. Bu da "*İttihad-ı anasır*" ilkesine uygundu. Her dernek, Meşrutiyet esasları çerçevesinde kendi topluluğunun ilerlemesi yolunda çalışmalar yapacak, ülkenin bütün olarak kalkınmasına katkıda bulunacaktı⁵⁸. Ancak unutmamak gerekir ki bu derneklerin çoğu ayrılıkçı eğilimler taşıyordu⁵⁹.

⁵⁵ Besim Darkot, "Ayvalık", *İslam Ansiklopedisi* (İA), II, 78.

⁵⁶ Alıntı; Hızır Erim, *Ayvalık Tarihi*, s. 57 – 58.

⁵⁷ Yunan mı Rum mu? Çeviride iyi anlaşılmıyor bizce bunun Rum olması gerekir.

⁵⁸ Unsurların kaynaşması anlamına gelen bu tamlama, İkinci Meşrutiyet'in en önemli çıkış gerekçelerinden biri olmuştur. İttihatçılar olsun adem-i merkezîyetçiler olsun imparatorluğun kurtuluşunu bu siyasetin gerçekleşmesine bağlı görüyorlardı. Bk. *Prens Sebahaddin, Gönüllü Sürgünden Zorunlu Sürgüne Bütün Eserleri* (Haz. Mehmet Ö. Aklan), YKY, İstanbul, 2007, tür.yer.

⁵⁹ Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasi Partiler* (1859 – 1952), İstanbul, 1952, s.393 – 398.

Daha doğrusu bu “kavimler milli bir mevcudiyete (yahut Devlete) sahip olmak için türlü vesilelerle Osmanlı imparatorluğundan ayrılmak siyasetini takip etmişler ve bu milliyetçi – infiradçı siyaset aynı gaye ile kurulan türlü cemiyet ve heyetlerin aksiyon programını vücuda getirmiştir”⁶⁰. Burada kısaca, konumuzla ilgisi bağlamında Rumların tutumu üzerinde önemle durmak gerekir.

Meşrutiyet’in ilanı Selanik, İstanbul, İzmir ve çevresinde büyük törenle kutlandı⁶¹. “1908 Temmuzunda bütün dünyada pek çok kimse Batı Türklüğünün ve onun o zamanki Osmanlı İmparatorluğu’nun kurtulmuş olduğuna inanmıştı”⁶². Fakat bu umutların kısa sürede boşa çıktığı görülecektir. Bayur’un vurguladığı gibi “Dünyada pek az hareket Osmanlı Meşrutiyeti kadar büyük ümitler doğurmuş ve keza pek az hareket doğurduğu ümitleri bu kadar çabuk ve kat’i olarak boşa çıkarmıştır”⁶³. İzmir’de Rumlarla İttihatçılar arasındaki ilişkiler, seçimlerde ağır bir yara aldı. Çünkü Rumlar, Karolidi Efendi’nin mutlaka mebus olarak Meclis-i Mebusan’a girmesinde ayak direliyorlardı. İzmir’in Türkçe basını ise, haklı olarak, buna karşı çıkıyordu. Çünkü Karolidi Efendi, Meşrutiyet’ten önce Atina’ya kaçmış, uyruk değiştirmiş ve Atina Üniversitesi’nde görev almıştı. İtiraz edilen nokta, Karolidi Efendi’nin Yunan vatandaşı olarak adaylığını koymasındı. Bu, anayasaya aykırı bir durumdu. Türkçe gazetelerin itirazı da bununla ilgili idi. Seçimlerde ilk sonuçların Rumlar ve Karolidi Efendi’nin aleyhine gelişmesi ortamı daha da gerginleştirmiş, çeşitli söylentiler çıkmış, Rumlar dükkânlarını kapatarak Aya Fotini kilisesinde direnişe geçmişlerdi. Güvenliği sağlamak için de asker kiliseyi kuşatmıştı. Ancak Karolidi Efendi’nin Bergama’dan gelen 31 oyla altıncı ve son sıradan mebus seçildiğinin duyurulması üzerine ortaklık yatıştı⁶⁴. Tartışmalar da bıçak gibi kesildi. Artık bu mebusluğun anayasaya aykırı olduğunu da kimse ileri sürmedi, daha doğrusu süremedi.

⁶⁰ Tunaya, *Siyasi Partiler*, s. 393. Kaldı ki 1908 seçimlerinde imparatorluğun bütün unsurları mecliste temsil edilmişti ve temsilcilerinden memnundular (Feroz Ahmad, *İttihat ve Terakki* (1908 – 1924), çev. Nuran Yavuz, Kaynak, İstanbul, 1984 s. 60.

⁶¹ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, TTK, Ankara, 1996, IX, s. 27 – 40; İzmir’deki gelişmeler için: Ziya Somar, *Tevfik Nevzad, İzmir’in İlk Fikir ve Hürriyet Kurbanı*, İzmir, 1948, s. 127 – 168.

⁶² Hikmet Bayur, “İkinci Meşrutiyet Devri Üzerinde Bazı Düşünceler”, *Belleten*, 90 (1959), s.267.

⁶³ Hikmet Bayur, *Türk İnkılabı Tarihi*, TTK, Ankara, 1991, I / 2, s. 61.

⁶⁴ Fevzi Demir, *Osmanlı Devletinde II. Meşrutiyet Dönemi Meclis-i Mebusan Seçimleri*, İmge, Ankara, 2007, s. 91 – 93.

Karolide Efendi, parlamentoda Türkçe konuşan, Atina mitinglerinde Yunanlı olan Rum mebuslarından biriydi ve zaman zaman Meclis-i Mebusan'da tehditkâr konuşuyordu⁶⁵.

Öte yandan İkinci Meşrutiyet'in siyasal hayatında Rumlar daha ilk günlerden başlayarak, itirazlarını mitingler yolu ile duyurmuşlardır. En büyük desteği de patrikhaneden bulmuşlardı. Patrikhane çoğu kez ruhani siyasal isteklerin tertipleycisi ve hükümetlere ileticisi olmuştur⁶⁶. 1908'de kurulan, fakat haklarında yeterli bilgiler bulunmayan *Rum Meşrutiyet Kulüpleri*'nin, Rumların sürekli eylemlerine yardımcı oldukları düşünülebilir⁶⁷. Ayvalık'ta kurulan (Yunan [Rum ZA]) siyasi cemiyetini de bu bağlamda değerlendirmek gerekir. Nitekim, dernek öncelikle tarihsel ve siyasal konferanslar vermeye başladı.

Siyasi cemiyetin 1909 mart ayında yaptığı büyük toplantıda üyelere önerilen yemin de pek heyecanlı olmuştu. Yemin metni altın harflerle yazılarak konferans salonunun en göze çarpan bir yerine asılmıştı. Yemin metni şuydu⁶⁸:

“Ecdadımın kutsal emanetinin hakaret görmesine müsaade etmeyeceğiz. Milli yolumuz üzerinde ve vatanımızın yanı başındaki kardeşlerimizden ayrılmayacağız. Gerek tek birimiz olsun, gerek hepimiz olduğumuz halde mukaddesatımız uğrunda savunacağız. Vatanımızın daima uyanık muhafızları olacağız. Bu suretle vatanımızı, bugünkünden daha büyük ve daha şanlı bir durumda, onun gerçek varislerine teslim edeceğiz. Milletın ve vatanın namusunu lekesiz olarak koruyacağız, kutsal dinimize, ecdadımızın ananelerine ve kıymetli emanetlerine sarsılmaz saygımızı muhafaza edeceğiz. Pek temiz olan amacımız için fedakârca gayret sarf eden savaşçı neslimize karşı itimat ve emniyetimiz sonsuz olacaktır. Sevgi ve yükselişin babası olan kudretli büyük Tanrı, bizim bu yeminimize şahit olsun”.

Görüldüğü gibi bu yemin metni tamamen ayrılıkçı tohumları ekmektedir. Meşrutiyet'in gerçekleştirmek istediği “İttihad-ı anasır” düşünceleriyle hiçbir ilintisi yoktur. 1909 Ayvalık Hâdisesi'ni bu ayrıntılar bilinmeden

⁶⁵ Tarık Zafer Tunaya, *İttihat ve Terakki Bir Çağın, Bir Kuşağın, Bir Partinin Tarihi* Hürriyet Vakfı, İstanbul, 1989, III, s.311, 478. Karolide Efendi'nin Kritovulos'un Fatih Sultan Mehmet adına Grekçe yazdığı tarihi dilimize kazandırmak gibi hayırlı bir işe imza attığını teslim etmek gerekir: Kritovulos, *Tarih-i Sultan Mehmed Han-ı sani*, terc. Karolide Efendi, İstanbul, 1328.

⁶⁶ Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler*, cilt: I, *İkinci Meşrutiyet Dönemi*, Hürriyet Vakfı, İstanbul, 1984, s. 505.

⁶⁷ Tunaya, *İkinci Meşrutiyet Dönemi*, s. 505.

⁶⁸ Sakkari'nin Ayvalık Tarihinden alıntı: Hıfzı Erım, *Ayvalık Tarihi* s. 58.

kavramaya olanak yoktur. Bir sokak çalışması gibi görünen olayın arkasında kaçakçılık, Türk – Yunan davası, Ayvalık Rumlarının Türkiye’yi değil Yunanistan’ı asıl yurt olarak kabul etmeleri gibi nedenlerin yattığını unutmamak gerekir.

Son olarak bir görgü tanığının anlatımına yer vermeyi uygun görüyoruz⁶⁹:

“Ayvalık’ta doğup büyümüş eski öğretmenlerden Cavit Şen’den aldığım bilgiyi buraya koymayı faydalı buldum.

“Bu ayaklanma sırasında Kaptan Palamida pazar yerindeki –bugün kahve olan- eczanenin bulunduğu binanın balkonuna çıkar, söylediği sözlerle halkı coşturdu.

Ayaklanma hızını arttırmış ortalık korku ve dehşet içinde kalmıştı. Bir gün Binbaşı Galip Bey komutasında bir askeri birlik Ayvalık’a geldi. Ali Bey Camii yakınında bulunan köprü başındaki ev ile karşısındaki iki ev, sıkıyönetim komutanlığı oldu. Palamida ve arkadaşlarından bu ayaklanmanın hesabı soruldu. Kuyulara şuraya buraya saklanmış silahlar toplattırıldı. Gümrük rıhtımına yanaşan üç mavnaya ile taşınan bu silah cephane, güzel İzmir vapurunu doldurmuştu”.

Yine aynı tanığın verdiği bilgilere göre Yunan Siyasi Kurumu dağıtıldı. Altın harflerle yazılmış olan o meşhur yemin de muhteşem salondan indirildi⁷⁰.

Sonuç

Osmanlı İmparatorluğu’nda Meşrutiyet’in ikinci kez ilanı büyük umutlar doğurdu. Günlerce süren kutlamalar, eğlenceler bunu göstermektedir. İttihad-ı anasırın gerçekleşeceği inancı pekişti. Birçok kimse artık devletin kurtulmuş olduğuna inanıyordu. İmparatorluğu oluşturan unsurların bundan böyle çekişmeden birlik ve uyum içinde yaşayacakları her fırsatta dile getirildi. Fakat bu umutlar kısa sürdü. Ayrılıkçı eğilimler giderek arttı. Meclis-i Mebusan’da bile bu eğilimler açıkça dile getiriliyordu. Öte yandan ekonomik, sosyal etkenler, “feodal” tutum ve alışkanlıklar ülkeyi giderek bir barut fıçısına dönüştürüyordu. Eşkiyalığın devam ettiği, Girit, Bulgaristan ve Bosna Hersek’in elden gittiği ve her yerde olayların patlak verdiği haberleri gazete sütunlarını dolduruyordu. 31 Mart ayak-

⁶⁹ Aktaran Hıfzı Erim, *Ayvalık Tarihi*, s. 59.

⁷⁰ Hıfzı Erim, *Ayvalık Tarihi*, s. 60.

lanması rejimi tehlikeye düşürmüş, Adana olayları da toplumsal barışa ağır bir darbe vurmuştu.

Böyle bir ortamda Ayvalık'taki gelişmeler de karmaşık bir sürecin sonucudur. Kaçakçılık, Ayvalık Rumlarının Yunanistan'a duydukları eğilim, burada yaşayan ve sayıları epeyce kalabalık olan Yunan uyruklularının kendilerini vergi konusunda ayrıcalıklı görmeleri, idari yapının çarpıklığı vb. nedenler bu olayların patlak vermesinde belirleyici olmuştur. Kısa bir süre önce 31 Mart ayaklanmasını güçlkle bastıran devlet, Ayvalık hadisesinin büyümeden önünü almakta başarılı olmuştur. Bu gelişmeleri önce Midilli'den izleyen sonra da Ayvalık'a gelerek yerinde incelemeler yapan Yeni Tasvir-i Efkâr muhabirinin gözlem ve değerlendirmeleri son derece önemlidir. Ne yazık ki bu değerli gazeteci adını vermiyor. Bu yazar, her şeyden önce o günkü idari yapının bozukluğunu da görmüş ve bir takım öneriler getirmekten de geri kalmamıştır.

Osmanlı vilayet merkezlerinde, valinin maiyetinde bir *Mesalih-i Ecnebiye Müdürlüğü* vardı. Bu müdürlük, vilayetin konsolosluklarla olan ilişkilerini yönetir ve son derece karmaşık olan tabiiyet ilişkilerini incelerdi. Ceplerinde dört beş pasaport taşıyan kimseler az değildi. İzmir'de Yunan pasaportu taşıyan fakat gerektiği zaman Osmanlı uyruğu iddiasında bulunan binlerce kişi vardı. Bunlara seçimlere katılıyor fakat vergi söz konusu olduğu zaman Yunan vatandaşı olduklarını iddia ediyorlardı. Ayvalık'ta da benzer bir durum vardı. Sorun gerçekten çözülmesi güç karmaşık bir hale gelmişti. Halit Ziya, Vali Abdurrahman Paşa zamanında (1893) böyle bir göreve getirildi. Gerçekten bu durumu yakından biliyordu. Ancak İstanbul'da yeni bir göreve başlamasıyla bu görevden ayrıldı⁷¹. Görüldüğü gibi benzer bir yapılanma Ayvalık için de geçerliydi.

⁷¹ Halit Ziya Uşaklıgil, *Kırk Yıl*, İstanbul, 1969. s.307 -310.

EK I

Ahenk, 11 Haziran 1325 / 25 Haziran 1909, 3936,s.3.

AYVALIK'TA İDARE-İ ASKERİYE TARAFINDAN İLAN OLUNAN BEYANNAME:

1. Hadise-i âhireden dolayı Ayvalık kazasıyla Yunda adasında idâre-i örfiye ilan edilmiştir.

2. Divân-ı Harb-i Örfi riyaseti Dersaadetten i'zam edilen taburların Ayvalık mevki kumandanı mümtaz kol ağası Aziz Beye mevdû'dur.

3. Yerli ecnebi ve misâfir ahâli hanelerinde ve ellerinde ne miktar eslihâ ve fişenk ve eczâ-yi nâriye ve dinamit vesâire var ise bugünden itibâren üç gün zarfında hükümete teslim mecburdur. Hitâmında taharriyât icrâa edilecek, her kimin yedinde veya meskeninde eslihâ ve fişenk ve eczâ-yı nâriye vesâire zuhûr ederse haklarında Divân-ı Harb-i Örfice örfen tertib-i mücazât olunacaktır.

4. Bu akşamdan itibâren geceleri alaturka saat birden sonra hârice çıkmak zarûretinde bulunanların mahalleleri bekçileri vâsıtasıyla en yakın karakola müracaatla alacakları asker ve jandarma refakatında merkez kumandanı nezdine gelerek şahıs ve hüviyetleri tanın(dık)tan sonra alacakları bir tezkere ile nezâret tahtında işini görebilecektir.

5. İş bu şerâit dâhilinde gece sokakta dolaşan kimselerin fenerle gezmesi şarttır.

6. Dükkân ve mağazalarını kapayanlar bunun esbâb-ı meşrûaya müstenid olduğunu ispat edemedikleri takdirde haklarında tertib-i mücazat olunacaktır.

7. Her nerede her türlü içtima sûret-i kat'iyeye'de memnû'dur.

8. Silah atan veya silah taşıyan her bir şahıs örfen cezalanacaktır.

9. Devriye kollarının fenersiz tesâdüf ettikleri eşhâsı tevkif etmeleri vazifeleri iktizâsındandır. İş bu devriye kollarının dur, sen kimsin? Emirlerine mümanaat edenlere ateşle mukabele edilecektir.

10. Dükkân ve mesâkinde bulunan heyecanâmiz ve Osmanlılığa, Meşrutiyete mugâyir tasâvir ve evrak doğruca hükümete teslim olunacak ve hilâf-ı mücib eşedd-i cezâ olacaktır.

EK II

Yeni Tasviriefkâr, 21 Haziran 1909 ve 8 Haziran no:22

Mektup**Ayvalık Hâdisesine Dâir Tafsilat-ı Mevsûka Midilli: 5 Haziran 1325**

Muhâbi-i mahsusumuzdan (s. 2, 3, 4)

Haziranın ikinci Salı gecesi saat üçde Ayvalık sermuhabere memuru Rıza imzasıyla ve gayet müstâcel işâretiyle mutasarrıflığa bir telgrafname geldi. Münderecâtı “Ayvalık’da bir takım sarhoşların asker üzerine silah atmakta ve anların dahi mukabele eylemekte oldukları ve telefat da vukua geldiği ve kasabada sürüş ve ihtilâlin devam etmekte olduğu cihetle iktizâyı hâlin tesri’ ve ifâsından” ibaretdi –aynı mealde yine mumâileyh tarafından sadârete ve İzmir fırka kumandanlığına birer telgrafname keşide olduğu bilâhare anlaşılmıştır- iş bu telgraf müdür tarafından doğruca burada bulunan vali Ekrem Beye götürülmüştür. Vali-i müşârünileyh derhal nezdlerine jandarma ve nizâmiye taburları kumandanlarını celb ederek bir bölük asker ve bir mikdâr-ı kâfi jandarmanın heman hazırlanmasını emrettikleri gibi berâ-yı maslahat Midilli’ye gelen Sakız mutasarrıfı maiyetindeki “Bafra” ganbotunun dahi harekete müheyâ bulunmasını başkaca emrettiler.

Yüz kişiden ibâret bir bölük nizâmiye otuz nefer de jandarma terfîk edilerek ve bura jandarma taburu kumandanı binbaşı Mahmud Bey dahi berâber olduğu halde mezkûr ganbot gece saat yedide Ayvalık’a mütevec-cihen buradan hareket ettirilmişdir. Ayvalık’ta askerın karaya ihrâcında ahâli tarafından bir mümanaat gösterilirse bilâtereddüt ateş edilmesi için gerek ganbot süvârisine ve gerek bölük kumandanına vâli bey tarafından pek sarîh emr-i kat’i dahi verildi. Hareketinden bir buçuk saat sonra ganbotun Ayvalık’a muvasalat eylediği ve bilâ vukuat askerın karaya çıkarıldığı, tertibât-ı lâzime ifâ kıldığı bölük kumandanının telgrafından anlaşıldı. Kezâlik İzmir’den dahi yüz kadar askerın Dikili vapuruyla ve ayrıca dahi Draç torpidosuyla Ayvalık’a geçtikleri haber alındı.

Vâli Bey ile mutasarrıf Galip Paşa o gece sabahın birine kadar makine başında zât-ı hazret-i sadâretpenâhi ile muhâberede bulundular. Fakat daha buradan sadârete itâ-yı malumât edilmeden evvel sadâretten gelen bir telgrafta Midilli ve Ayvalık’da asâyışın muhtel olduğu telgrafhâneden anlaşıldığından bahisle [-Osmanischer gazetesinde Midilli’de ihtilâl başladı-

ğ] dahi görülmüştür-] oralarda hemen idâre-i örfiyyenin ilânı emr olunmağla berâber sûret-i hâl Harbiye ve Bahriye Nezâretleriyle Hareket Ordusu Kumandanlığı'na tebliğ edildiği ve yirmi tabur askerle donanmanın hareket üzere bulunduğu iş'ar kılındı. Buna cevâben Midilli'de sükûn ve asâyişin yolunda olduğu ve idare-i örfiyyenin şimdilik ilânına lüzum olmadığı cevâbı verildi. Fakat burada gerçi asâyiş muhtel değilse de bir müddetten beri vatandaşlarımız suretâ jimnastik yapmak, hakikatta ise boru ve trampet ile aynı asker ta'limi etmek üzere "Talas, Diyagor" namlarıyla iki kulüp açmışlar ve bunlara kaydolanlar da yerli ve Yunanlı bin kişiye bâliğ olup ikide bir de -ekser pazar günleri- sıralanarak trampet önlerinde olduğu halde şehre civâr köylere kadar aynı asker revşi ile gitmekte bulunmuşlardı. Hükûmet iğmaz etmemiş, kendilerine münâsibi vechile ihtâratda bulunmuşdu. Hattâ geçen hafta aynı hareketlerini jandarma sevkiyle men'e mecbûr olmuş idi. Bunlar ise maksadlarında ısrâr ile karyelerde dahi kulüplerine şübeler küşâdına fevkalâde gayret ediyorlardı; nitekim Moraya, Afalona, Pafla karyelerinde birer şübe yaptılar.

Sadârettin bu idâre-i örfiyyenin ilânı hakkındaki emr-i telgrafisi üzerine hükûmetce kendilerine kat'i ve ciddi bir muâmele ifâsına lüzûm göründü. Evvelisi salı günü -2 Haziran- Midilli ahâli-i mûteberesi dâire-i hükûmete da'vet edildi. Geldiler, metropolit ve belediye reisi de berâber idi. Hükûmet salonuna toplandılar. Vali Ekrem Bey sadâretin emr-i telgrafisini bunlara harfiyyen okudu, en ufak bir hareketin zuhûru idâre-i örfiyyenin ilânını istilzam eyleyeceğine kat'iyyen şüphe etmemelerini tebliğ ve tefhim ile bu iki kulübün -jimnastik müstesnâ- askere tal'imden ve trampet çalarak şuraya buraya böyle müctemiân gitmekden ferâğat etmeleri lüzûmunu beyân etti. Ve aksi halde mu'âmele-i cebir ve şiddet icrâsında tereddüt edilemeyeceğini başkaca kendilerine bildirdi. O sıra muteberânı görmeliydiniz. Heriflerde ne renk kaldı ne de hal; intizâr etmedikleri bir mu'âmele. Şimdiye kadar görmediler ki.. Her ne hal ise muteberânı mumaleyhim zâten bu hâle kendilerinin de râzı olmadıklarından ve tıbbi emr-i hükûmet vechile bademâ bu gibi harekâtdan kulüp efrâdının tavakki ve mücânebet edeceklerini der'uhde eyledikleri gibi trampetleri ve kulüp efrâdından olduklarının alâmeti olup yakalarına taktıkları aynı Yunan bandırası şeklinde müdevver düğmeleri hükûmete teslim edeceklerini beyân ederek gittiler ve dünkü gün dahi teslim eylediler. Kezâlik rıhtım üzerinde ve şurada burada teba'adan bazı dükkân ve kahvelere büyük büyük Yunan bandırasının keşidesi adetâ teâmül hükmüne girmiş idi. Dünden beri bunların mavili beyazlı olan direkleri de beyaza boyanmakta olduğu benim

gibi daha başkaları da gördü. Şimdilik burada sükûn ve asâyiş yolundadır. Ayvalık vuku'âtına karşı gösterilen icarât-ı hükûmetden tamâmiyle yıldılar. Düşünüp duruyorlar. İcraâta böyle devâm ettikçe ve hükûmet icraâtında ciddiyet gösterdikçe kuzu gibi oturacaklarına şüphe edilmesin.

Şimdi Ayvalık'da vuku'âtın esbâb ve menşe'ine gelelim:

Ayvalık'ı tarife hacet yok. Her türlü kaçakçılığın, fecâyinin menba' ve masdarı olduğu malum. Yaptıkları da yanlarında kalıyordu. Bir terbiye görmemişlerdi. Bu defa hakkıyla ve tamamiyle derslerini alacakları tabiidir.

Şehr-i hâlin birinci pazartesi günü akşamı otuz kadar eşhâs ellerinde gıra tüfenkleri ve omuzlarında çapraz ve fazlaca bellerinde dahi fişenklikler bulunduğu halde Tabakhane civarında Aya Dimitri mahallesinde bir meyhâneye otururlar. Bir taraftan işârete diğer taraptan dahi endahta başlarlar. Bir iki endahtdan sonra o civarda bulunan Nizâmiye Bölük Kumandanı Yüzbaşı Ömer Efendi'nin -ki bu Ömer Efendi Seydiköy vuku'âtında orada icraâtda bulunan zâbit olduğunu başkaca haber aldım-hânesini hedef ittihaz ederler. O sırada Ömer Efendi hânesinde değilmiş. Hâmile bulunan haremi yalnız bulunuyor ve hizmetçisi nefer de kapı önünde duruyormuş. Silahların hâneye yekdiğerinin müteâkıp isâbetinden kadıncağız korkar ve nefere efendisine ma'lumat verilmesini söyler. Nefer ise her gece tüfenk atılmakta olduğunu ve bu da o kabilden bulunduğunu beyân ile korkub telâş etmemesini kadıncağıza söyler ise de mezbûrenin isrârı üzerine efendisine itâ-yı ma'lumata şitâban olur. Ömer Efendi bu haberi alınca maiyetine bir takım asker alarak o heriflerin olduğu meyhâneye gelir. Ve kendilerini dağıtır ise de bunlar meyhâneden çıkar çıkmaz biraz açılarak asker üzerine ateş etmeğe başlarlar. Yüzbaşı ise kendilerini siper olarak mukabele eylemeği askere emreder. Bu esnâda askerden yalnız biri kalçasından mecrûh olur. Haşarattan ise ikisi maktul ve onu kezâlik mecrûh düşer ve dâhil-i kasabada bir ateş ta'limi de başlar ise de başka mecrûh ve telefât vukua gelmez. Askerler kışlarına avdet ederler. Ve kendilerini taht-ı muhafâzaya alırlar. Ateş de gece saat altı buçuğa kadar devâm eder. Zaten memurînden ibâret olan İslam ve âilelerinin geçirdikleri havf ve heyecanı izâh ve tefsire hâcet yok, bu derkâr. Buradan gönderilen ganbot ve asker de vaktinde yetişmiş olur. Teminen söylendiğine göre biraz betaât edilib de asker sevki ve ganbotun i'zâmı sabaha kadar gecikseymiş herifler Müslümandan bir can bırakmayacak imiş. Dün Bezmiâlem vapuruyla ve tekmil levâzımatıyla bin sekiz yüz kişiden

mürekkebi iki tabur asker körfezin ağzına kadar gelmiş ve demir atmıştır. Asker ve mühimmat Dikili vapuruyla içeriye, Ayvalık'a nakledilmiştir.

Yunda ceziresi gerçi buraya [Midilli] mülhak ise de Ayvalık'la arası bir cihetten hemen bir karıştan ibâret denecek kadar yakın olduğundan orası dahi dâhil olduğu halde 5 Haziran tarihiyle idare-i örfiye kumandanı tarafından tanzim ve icâb eden mahallelere ilsak beyannâmenin bir sûretini leffen gönderiyorum.

Mahiyet-i meseleyi tahkik için İstanbul'dan Biga mutasarrıf-ı sâbıkı Muharrem Efendi'nin memur edildiği Vâli bey tarafından haber alınca yedi sene müddet Ayvalık kaymakam muâvinliğinde cidden hükûmete sadâkat ve hüsn-i hizmeti görülen ve ilân-ı Meşrutiyet'i müteâkıp bu evsâfından dolayı "Kato"ya uğrayıp Molova'ya becâyış edilen ve Molova'da dahi hakikaten hidemât-ı sâdıkanesini isbât ve izhâr eden Kozme Efendi'nin ahvâl-i mahalliyeye vukuf-ı tammı hasebiyle Muharrem Efendi'ye terfiki münâsib olacağı sadârete yazılmış ve iş'âr-ı vâki tasvib edilmesi üzere mumâileyh oraya gönderilmiştir.

Perşembe 4 Haziran ,Hüdavendigâr Vâlisi Azmi Bey Hacı Davut vapuruyla akşam saat onda Midilli'ye gelmiş, cuma gecesi sabaha karşı Reji vapuruyla Ayvalık'a gitmiştir.

Vukuâtın ertesi günü Ayvalık metropolidi burada münteşir "Boro" gazetesine sâkin ahalinin asker tarafından zulüm görmekte olduğu türrehâtıyla telgraf çekmek sûretiyle tevsî-i dâire-i fesâd eylemek istemiştir.

Dün Ayvalık'tan iki müteber Hıristiyan geldi. Kabahatın ayak takımından olduğunu ve sebebiyetin onlar tarafından verildiğini pek açık olarak söylüyordu. Ayvalık'da silahlar peyderpey toplanıyor. Zâten bir karyesinden başka kurası olmayan Ayvalık'ın Yeni Köy'ünde yalnız bir hânede yirmi yedi adet gıra ile bir sandık tüfenk derdest ve müsâdere edilmiştir. Netice-i taharriyatta birçok eslihâ ve mühimmâtın zuhûru şüphesizdir. Ayvalık ve Yunda gerek karadan ve gerek sâhilden abluka altında bulunuyor. Şu dakikaya kadar şayân-ı kayd ve izâh başka bir haber-i sahih alınmamıştır. Esâsen askerın vürûdu ile sükûn tamâmiyle avdet etmiştir. Asker tarafından sözde Ayvalık İngiliz konsolos vekilinin döğöldüğünü iki gün evvel işitdik. Bittahkik bunun vekil-i mumâileyh olmayıp kardeşi olduğu ve asker tarafından dur emrine itaât etmediğinden hakkında cebir ifâ edildiği anlaşıldı. Konsolos vekili İngiliz olmayıp teba'adan ve Ayvalık ahâlisindedir. Mücâdeleye sebebiyet veren adam konsolos vekili olan kar-

değine güvenerek askere karşı gelmiş ise de bu sûretle ânında haddi bildirilmiştir.

Vak'ada medhaldâr olmaları hasebiyle bugüne kadar altmış kişinin tevkif olunduğu dahi cümle-i istihbarâtdandır.

Esnâ-yı vak'ada müşevvik olarak Ayvalık Yunan konsoloshanesi kavasının dahi bulunduğu heman sûret-i kâfiyede söyleniyor.

(Bu yazıya ekli olan sıkıyönetim ilanı beyannamesi için bk. Ek I.)

EK III

***Yeni Tasvir-i Efkâr*, 8 Temmuz 1909, 39, s. 3-4.**

Tahrirât-ı Mahsusa

Ayvalık Ahvali Hakkında

Ayvalık 18 Haziran 325 (1 Temmuz 1909).

Muhabirimiz Yazıyor

Ayvalık hakkında Midilli'den verdiğim malumat tahkikat-ı ciddiyyeye müstenid olmakla beraber matbuât-ı muhtelifede görülen ihtilâf-ı ifâdat, adetâ beni de şüpheye düşürmeğe başladı. Ahvâli reyü'l ayın görmek üzere bir de buraya geçeyim dedim. Gecdim ve gördüm. Zâten meçhûlüm olmayan bir mahaldir. Andan başka Midilli'den mesâfesi bir buçuk saatlik kadar bir şeydir. İstanbul'dan Kavak'a kadar seyâhat ne ise, Midilli'den Ayvalık'a olan seyâhat da, bazı farklarla hemen odur. Birkaç günden beri burada tahkik-i ahvâl ile meşgulüm. Evveleminde şurasını haber vereyim ki evvelce itâ eylediğim malumât tamamen mutâbık-ı sıhhat ve muvâfık-ı hakikatdir. Buraya gelmekden bir fâidem oldu ise, o da menbaında müşahedât ile malumât-ı zâide istihsâl eylemektir. Muteberânın istisnâsıyla burası eşirrâ ve kaçakçılık yatağı olduğu ve Anadolu'nun ambarı bulunduğu uzak ve yakın epeyce mahalle kadar meşhurdur. Hatta İstanbul'da bile Ayvalık'a dair şöyle böyle malumât vardır. Nasıl olmasın ki. Ayvalık defaâtle *râyet keş-i* şekavet olması yüzünden târihe geçmiş bir kasabadır. Devr-i Sultan Mahmud-ı Adli'de topa tutulmuş bir kasaba, maruf olsa yeri değil mi? Vefik Paşa Bursa valisi ve Kemal Bey Midilli mutasarrıfı iken Ayvalıklılar

memurîn aleyhine yine ayaklanmışlardır. Kemal Bey merhum maiyyet vapuruna râkiben ve yanına bir bölük asker alarak Ayvalık'a geçmiş, bir iki top tarrakasını müteâkıb karaya çıkan merhum meydanda ilaç için insan bulamayarak hepsini birer birer hânelerden taharri ve celb ettirmeğe mecbur olmuş idi ki binnisbe yeni bir hâdisedir. O zamanda kendilerine iyi heybet gösterilmiş idi. Ne olsa şimdiki gibi değil. Hem o zamanki hareketleriyle şimdiki cüretleri arasında da fark var. Harekât-ı âhirenin vatana hıyânet ve *elenizm* efkâr-ı mahûdesiyle *meşbuiyet* sûretinde işkâl-i *mütemâyizesi* âşikârdır. Bir müddetten beri ika etdikleri harekât-ı gayri lâyıkadın başlıcaları, mevki kumandanı Yüzbaşı Ömer Efendi'nin kendisi yok iken silah atılmak sûretiyle hânesine taarruz olunması, kendilerini dâire-i edebiyeye ircâ için gelen müfreze-i askeriyeye silah istimâl eylemeleri. Seksen sene evvel tebdil-i din etmek istemeyen bir Sakızlı bahçevanın güya ilâm-ı şerr'i idâm edildiği yolunda ortaya bir mesele-i muhayyele çıkarılıp çarşı içinde ve cadde üzerinde büyük salıp rezk ve bazı ibârat -ı gayri lâyık-ı hakk ile efkâr-ı umûmiye tehyic olunması, ganbota ve karakolhâneye silah atılması, metropolithâne müracaatgâh-ı umûmi ittihaz olunarak nüfûz-ı hükûmetin akîm bırakılması, İspiro Hacı Andon'un fabrikasında pamuk yağı bulunduğu şüphesiyle ahâlinin fabrikaya hücum ve camları şikest etmeleri, ahâli iki fırkaya münkasim olarak mütenneffizândan üç dört kişinin ayak takımlarına menâfi-i şahsiye temini maksadıyla sosyalizm efkârı telkin eylemeleri, efrâd-ı *murahhassa-i* ihtiyâtiye karaya çıkarılmamak üzere ahâlinin müsellehan sâhile inmiş olmaları gibi vesâir buna mümâsil hallerdir. Teslim olunan silahları evvelce yazmış idik. Hesâb ediniz ki on dokuz gira tüfengi ile altı yüz kilo mikdârında barut yalnız bir hâne taharrisinde bulunmuşdur. Elde olunan silahın mikdârı az olmamakla berâber bu kadarı da zekât nev'inden addolunur. Kasaba dâhilinde veya hâricinde asıl depozitoları el'an bulunamamışdır. Taharriyâta devâm olunmaktadır. Şimdiye kadar iki bin kıyye raddesinde kaçak tütün derdest olunub Reji idâresine teslim olunmuşdur. Kaymakam Aziz Bey Efendi'nin taht-ı riyâsetinde müteşekkil divân-ı harb kemâl-i adâlet ve faâliyetiyle ifâ-yı vazife ediyor. Gerek reis bey gerek diğer zâbitlerimiz mezâyâ-yı fitriyye ve askeriyeye ile *mütehâllik zevât-ı* kirâmdır. Memurîn-i mahalliyye aleyhinde idâre-i lisân eden dâva vekili Hakkı Efendi bir ay hapis cezâsına, hiçbir vesikasız olmadığı halde ve anaları bile burada doğub büyümüş iken fuzûli Yunanîlik iddiâsında bulunan Yanofotyadi çan vurub ahâliyi içtima'a dâvet etmek, çiftlikde silah saklamak töhmetiyle bir buçuk sene hapis cezâsına ve ismini hatırlayamadığım

birinin de beraâtına hükmolunmuş. Pamuk yağı meselesi ile askeri karaya çıkarmamak meselesinin tahkikatı devâm etmekte bulunmuşdur.

Askerin ahâli-i mahalliye tarafından beslendiği, Yunanilerden bedel-i askeriye aranıldığı ve itiraf-ı cürüm etmek üzere şu veyâ bu şahidlerin tazyık edildiği hakkında Atina matbuâtından naklen gazetelerinde görülen neşriyât, sırf ekâzib ve erâcîfden ibâretidir. Askerin erzâkı sâye-i mülkde müteahhit tarafından muntazaman itâ ve temin olunduğu gibi çarşıdan her ne alırlarsa bedel ve esmânını nakden ve kemâl-i nezâketle tesviye eylemektedirler. Şurasını nazar-ı itibâra almak kâfidir ki bililtizâm çarşısı öbür başa kadar dolaşarak tüccar ve esnâfa sordum. Cümlesi (Matodeto) te'kidâtıyla askerimizin etvâr ve harekâtundan beyân-ı hoşnudi ve memnuniyet eylediler. İdâre-i örfiyyenin ilân edildiği mıntaka dâhilinde emn ü asâyiş berkemâl olub muteberân, namuslu ve hamiyetli sınıf, hâl-i hâzırdan pek memnun. Kaçakçı ve eşirrâ takımı ise bittabi meyûs ve mükedderdir. Atina matbuâtının, Ayvalık'ta Yunan tebaasında şöyle ediyorlar böyle ediyorlar diye savurmakta oldukları feryâdın birkaç cihetle mânası yoktur. Atinalılarca Memalik-i Osmaniyye'de sâkin Rumlar elenizliğe nisbet edilerek yâd edilmekte zevk duyulduğu malumdur. Eğer bu telaşlar bizim Osmanlı Rumlar içinse bizim kendi aramızda icâbında terbiye, icâbında takdir etmeğliğimize karşı anların *zebandıraz* olmaları tabii halt ve hezeyandır. Yok maksatları hakikaten tebaa-ı Yunaniyye demekse işte burası ehemmiyetle nazar-ı dikkate alınacak bir madde olur. Ayvalık'ta öteden beri Hâriciye Nezâreti'nden musaddak yalnız kırk elli kadar Yunanlı aile vardır. Hakikat-ı hal şimdi de bundan ibarettir. Fakat vaktiyle Yunan konsolatosundan rast gelene iki drahmi mukabilinde birer (Diyamoni) yani ikamet tezkeresi itâsı sûretiyle ve Kaymakam Hasan Bey zamânında tahrir-i cedid-i nüfusa memur komisyona, Rumcaya vâkıf âza tayin olunmadığı ve komisyon riyâsetine Yunan konsoloshânesi tercümanı İspiro Efendinin babası tayin edildiği cihetle tahrirde rast gelen ben Yunanlıyım demiş. Nüfus memuru ve kâtibi tarafından o suretle kaydedilmiş olmakla bugün Yunaniyyet iddiâsında bulunanların adedi bilâmübalağa iki bin nüfusa varmaktadır. Maraz-ı müzmin hâlini alan ve muâmelat-ı hükûmeti pek işkâl eden bu mesele-i mühimmeyi hall ü fasl etmek üzere iki sene evvel Hüdevendigâr Vilayeti Umûr-ı Ecnebiye Müdürü Vahap Bey ile elyevm Mürefte Kaymakamı İspiro Efendi Ayvalık'a gelip tetkikatta bulunmuş ve Yunan Sefâretin'den dahi buraya bir memur izamı ile müctemian iddiâların yedinizdeki evrâk-ı tabiiyetin bihakkın tedkik edilmesi mukarrer iken Yunan Sefâreti'nden memur gönderilmemesi ve sızıltıya meydân vermemek hak-

kındaki emâvir vilâyete ve idâre-i maslahat, keyfiyyet-i menhûsesine binâen iş yüzüstü kalmıştır. Yunanlı olmak iddiâsında bulunanların, Nezâret-i Hâriciyece tasdika iktiran edebilecek hangisinin ellerinde evrâk-ı müsbite bulunup hangilerinin iddiâsı *vahi* ve bâtil olduğunu tedkik ve meseleyi fasletmek, Ayvalık'ın istikbâli için yapılacak ehemm ve müstâcel-i umurdandır. İdâre-i askeriyenin devâm ettiği müddet de en münâsib zamândır. Çok şematet beyhûde olmaz, hakayika çabuk vâsil olunur, kesdirme iş görülür. Hükûmetin bu fırsatı kaybetmeyeceğini ümid ederim. Hükûmet bu fırsatı kaybetmemek için meselenin ehemmiyetini takdir etmiş olmak iktizâ eder. Geçende Tasvir-i Efkâr bu meseleyi lâyük olduğu ehemmiyetle tasvir ederek hükûmetin nazar-ı intibahına vaz' ediyordu. Ben de şunu ilâve edeyim ki eğer bu mesele hâlen ihmâl edilecek olursa hükûmet bil'ahâre iki bin dâva *kâr-ı* Yunani adedinin dokuz on bine reside olduğunu kemâl-i hayretle müşâhede edecektir. Nihâyet, bu Meşrutiyet elde iken iş hakikate ircâ edilmez değildir ama kolaylık var iken müşkilat ile görmeğe neden mecbur kalınsın? Ayvalık denilince ahâlisi bâği ve âsi adamlar hatra geliyor. Halbuki burada tâbiyyet-i Osmâniyesi ile müftehir hayli Rum vatan-daşlarımız da olduğu, bu defaki tahkikatımda bilhassa dikkat etmek sûretiyle vâkif oldum. Mesela Ayvalık ahâlisinden olub Aziz Beyefendi tarafından polis memurluğuna tayin olunan Koçomid Efendi'nin eşirânın derdest edilmesinde ve emr-i taharriyatda gösterdiği şecaât ve gayret her türlü takdirin fevkindedir. Divân-ı Harb-i Örfî'nin birinci heyet-i tahkikiyesinde Edremit Kaymakamı İbrahim ve ikinci heyet-i tahkikiyesinde Burhaniye Kaymakamı Hacim Beylerin ve Divân-ı Harb maiyyetinde tercümanlığın da Molova Kaymakam Muavini Kozme Efendi'nin hidemât-ı vâkıaları da sezavâr-ı tahsindir. Divân-ı Harb-i Örfî'yi teşkil eden hey'et-i muhtereme, burada kalacakları müddetce birer maaş fazla alacakları gibi Edremit ve Burhaniye kaymakamlarıyla iki zabıt kâtibine Hüdavendigâr Vilâyeti'ne mensûbiyetleri cihetiyle yevmiye otuz kuruş itâsı için kaymakamlıktan Karesi mutasarrıfına yazıldı. Malum olduğu üzere Karesi sancağı Bursa vilayetinden fekkedilerek müstakil mutasarrıflık haline ifrağ edilmiştir. Mânasız olan teşkilat-ı sâbık-ı vilâyetin bu sûretle birer birer şekli-i makulüne ifrağa başlanılmış olması mûcib-i teşekkürdür. Madem ki adım atılmış lüzumu tabiatan ve mantıken mahsûs ve müsellemler bir noktayı da ben söyleyeyim de muvâfık çıkarsa yapılmak üzere evliyâ-yı umûr tedkik eylesin: Ayvalık'ın ehemmiyet-i mevkiiyesi tarihen müsbet ve vukuât-ı âhire ile de müeyyed olduğu için *utnâb-ı* kelâma hâcet mess etmez. Ayvalık Karesi'ye tabidir. Bunun karşısında ve bir çeyrek mesâfede bir de Yunda adası vardır ki Midilli mutasarrıflığına merbutdur. Şimdi silah de-

posu olmakda Ayvalık ile bu Yunda adası müşârik ve müttehitdir. Ayvalık'da bilfarz silah için yapılacak takibât ve taharriyat salâhiyet dairesinde Yunda' ya da teşmil olunmak için bir divân-ı harbe ve bir idâre-i örfiyyeye ihtiyac mess eder ki buna her ne zaman olur ne her zaman olması arzu edilir, Yunda'nın umûr-ı idâresi Midilli'ye merbut olduğca ne Ayvalık'ta ne Yunda'da müsmir bir muâmele-i takibiyye-i inzibâtiye yapılamaz. Yalnız bizim usûl-i cezânın takibat-ı adliyedeki salâhiyet-ı tahditatı buna mania-i kâfiye teşkil eder. Sonra yine Ayvalık'ın yanbaşında Bergama'ya tabi bir Ayazmend nahiyesi var ki sâhilde bir yer olduğu için Bergama ile alakası, zarûret tahtında olan muâmelat-ı resmiyye-i hükûmete inhisâr eder gibi bir şeydir. Müstağni-i izâhdır ki teşkilât-ı hükûmette nazar-ı itibâra alınacak mesâilden bir de halkın suhûlet-i âmed ü şüddür. Şimdi merkezi Ayvalık olmak üzere Edremit, Burhaniye kazâlarıyla ve Kozak, Ayazmend nahiyelerinin de iltihakıyla bir livâ teşkili pek muvâfık-ı hal ve maslahatdır. Eğer bu cihet hemen kabil-i icrâ görünmezse, hemen yapılacak bir şey vardır ki o da Ayvalık mahkemesine muvazzaf ve muktedir azâlar tayin, maaşları hadd-i kifâyeye iblağ edilmek şartıyla elverişli otuz kadar jandarma istihsâl edilmesidir.

Metropolit tarafından patrikhâneye gönderilen bir mektubda askerın ikamesi için mekteblerin dersleri tatil olunduğundan bahsolunmuşdur. Reyü'l ayn müşâhede etdim ki yalnız iki adet inâs mektebinde, -o da ahâli-i mahalliye tarafından müftehiren gösterilmiş olmak üzere- asker ikame edilmişdir. Mezkûr mekteblerin dersleri zâten hasbelmevsim tatil olumuş olması hasebiyle askerlerin ikamet vakıâları yüzünden derslere bir halel gelmiş olması tasavvur olunamaz.

Tahkik memuru Muharrem Bey izâhat vermek üzere mezûnen Dersâadete emânet etmişdir. Yakında avdet edecektir, deniliyor. Burada emniyet ve asâyişin berkemal olduğunu beyân ile şimdilik hatm-i kelâm eyleyeceğim.

